

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Anna Marie Vinařická

**Analýza státních a nestátních opatření proti
pravcovému extremismu v České republice**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: Anna Marie Vinařická

Vedoucí práce: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

VINAŘICKÁ, Anna Marie. *Analýza státních a nestátních opatření proti pravicovému extremismu v České republice*. Praha, 2013. 54 str. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Martin Cejp, CSc.

Abstrakt

Práce se věnuje problematice obrany státu proti pravicovému extremismu. V první části popisuje teoretická východiska, kterými je koncepce obranyschopné demokracie Karla Loewensteina a zároveň její kritiky. Je definován problematický pojem extremismus a stručně popsán vývoj české pravicově extremistické scény. V empirické části práce je na základě kritérií obranyschopné demokracie analyzována česká legislativa. Hlavním bodem práce je analýza jednotlivých opatření proti pravicovému extremismu na základě expertního šetření. Tato opatření pochází jak od státních orgánů, tak od neziskových organizací. Do analýzy se tak promítají obě dimenze teoretického základu, tedy koncepce obranyschopné demokracie i její kritiky, které vyzdvihují právě působení nestátního sektoru. U opatření je hodnocena jejich účinnost a zkoumány jejich klady a zápory. Hlavním cílem práce je na základě tohoto hodnocení vybrat nejúčinnější opatření.

Abstract

This thesis is dedicated to the defense of the country against right-wing extremism. The first part describes the theoretical background, which is Karl Loewenstein's Militant democracy and its critics at the same time. Also it gives a definition of extremism, which is known to be a problematic concept. The development of Czech right-wing extremist scene is described briefly. The first part of the analytical section explores Czech legislation on the ground of Militant democracy criterions. The main point of this thesis is the analysis of concrete measures against right-wing extremism based on an expert survey. These measures come from both government and non-governmental organizations. This way the analysis reflects both dimensions theoretical basis –

Militant democracy and its critics, that emphasize the efficient function of the nongovernmental sector. The measures are evaluated by their efficiency and furthermore analyzed by their pros and cons. The main goal of this thesis is to evaluate the measures and select the most effective ones.

Klíčová slova

pravicový extremismus, obranyschopná demokracie, kritika obranyschopné demokracie, opatření státu, občanská společnost

Keywords

right-wing extremism, militant democracy, militant democracy critics, state measures, civil society

Rozsah práce: 45 NS

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. 5. 2013

Anna Marie Vinařická

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Martinu Cejpovi, CSc. za všechny cenné poskytnuté rady a ochotu, se kterou se mi po celou dobu věnoval. Dále bych chtěla poděkovat rodičům a přátelům za všestrannou podporu.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

PŘEDPOKLÁDANÝ NÁZEV PRÁCE:

Analýza státních i nestátních bezpečnostních opatření proti pravicovému extremismu v České republice

STUDENT: Anna Marie Vinařická

VEDOUcí PRÁCE: PhDr. Martin Cejp, CSc.

NÁMĚT PRÁCE:

Záměrem bakalářské práce je zanalyzovat politiku oficiálních orgánů České republiky v záležitosti obrany a boje proti pravicovému extremismu a její porovnání s působením nestátních organizací na tomto poli.

Pravicový extremismus je hrozbou pro demokratický společenský systém, disponuje potenciálem oslabit a ohrozit demokratické hodnoty. Pravicově extremistická hnutí nerespektují základní lidská práva, narušují veřejný pořádek šířením nenávisti vůči určitým skupinám a uchylují se k populistickým propagacím svých ideologií. Z těchto a jiných důvodů je aktivní obrana proti extrémní pravici problematikou, kterým se zabývá poměrně velké množství aktérů na politické i společenské scéně. Tito aktéři by se dali rozlišit na státní, mezi které patří vláda, ministerstva a jiné státní orgány a nestátní, což jsou různé nevládní neziskové organizace, především občanská sdružení. Rozdíly mezi nestátními aktéry jsou v tom, jakým způsobem reagují na nebezpečí – zda reagují na konkrétní akce extrémní pravice, anebo působí dlouhodobě a spíše preventivně, případně v lidskoprávní oblasti. Na tyto odlišnosti bude v práci brán ohled. Mezi důležité aktéry se zařazují i představitelé extrémní levice, kde je zase nutno brát v potaz politický záměr. Do problematiky zasahují též někteří mezinárodní aktéři.

V bakalářské práci budou analyzovány způsoby, jakými tyto organizace, orgány a iniciativy zasahují do boje proti extrémní pravici, jak se mezi sebou jejich přístupy liší. Pokusím se též analyzovat, která uskupení jsou se svými opatřeními nejefektivnější.

Cílem bude analyzovat současnou situaci na extrémně pravicové scéně, porovnat a zhodnotit účinnost bezpečnostních řešení, která jsou proti ní zaváděna od státu a od nestátních organizací. Budu si pokládat otázku, jak přesně opatření zasahují, zda jsou funkční. Extrémně pravicová scéna je poměrně rozličná, budu se tedy ptát, na které

skupiny se bezpečnostní opatření zaměřují především a které skupiny mají opravdu potenciál ohrozit společenský systém.

PŘEDPOKLÁDANÁ STRUKTURA PRÁCE:

Teoretická východiska (teorie extremismu) a problematika vymezení extremismu jako pojmu.

- Popis extrémně pravicové scény v České republice a stručná historie jejího vývoje.
- Státní aktéři – vláda ČR a její rady (pro lidská práva, národnostní menšiny), Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Nestátní aktéři – Člověk v tísni, Český helsinský výbor, Iniciativa Nenávist není řešení, Občanské sdružení Romea, Antifašistická akce.
- Mezinárodní aktéři – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Evropská unie
- Rozhovory s několika aktéry, kteří se mohou relevantně vyjádřit k tématu.
- Zhodnocení výsledků porovnávání a závěr.

PŘEDPOKLÁDANÉ METODY:

Bude užita metoda analýzy dokumentů a metoda komparace pro rozbor daných opatření. Zkoumání bude také doplněno o několik rozhovorů se zainteresovanými osobami, které se mohou k tématu relevantně vyjádřit - například z novinářské obce, z neziskových organizací, ze státních orgánů. Rozhovory budou směřovány na jejich názory na opatření proti pravicovému extremismu a situaci na této scéně a budou provedeny metodou kvalitativního rozhovoru.

ORIENTAČNÍ PŘEHLED LITERATURY: (bude rozšířeno)

FIALA, Petr a kol. *Politický extremismus a radikalismus v České republice.*

Masarykova Univerzita Brno 1998

ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie I.- IV.* Nakladatelství Olomouc 1998

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Portál, 2007

CHARVÁT, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty.* Linde Praha, a.s.

2001

HLOUŠEK, Vít. KOPEČEK, Lubomír. *Demokracie: Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003

MAREŠ, M.: *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Brno, Barrister & Principal 2003

MATERIÁLY DOSTUPNÉ Z INTERNETU: (bude rozšířeno)

Ministerstvo vnitra České republiky. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, Výhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a Koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*

Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

Romea, O.s. *České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy)*. Dostupné z WWW: http://www.romea.cz/dokumenty/ceske_militantni_neonacisticke_hnuti_aktualni_trendy.pdf

Pozn.: *Aktéři uvedení v předpokládané struktuře práce nepředstavují konečný výběr. Ten bude podle potřeby rozšířen.*

V Praze dne 23.5. 2012

Konzultant: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Podpis:

Obsah

Bibliografický záznam.....	3
Prohlášení.....	5
Obsah.....	10
1. Uvedení do tématu.....	1
2. Vymezení pojmu extremismus.....	2
2.1 Extremismus pohledem státních orgánů.....	3
2.2 Pravicový extremismus.....	4
3. Teoretická východiska.....	6
3.1 Teorie obranyschopné demokracie.....	6
3.2 Obranyschopná demokracie v současnosti.....	7
3.3 Kritika Teorie Obranyschopné demokracie.....	8
4. Cíle a výzkumné otázky.....	9
5. Metodologie.....	10
5.1 Dotazování expertů.....	11
6. Pravicový extremismus v České republice po roce 1989.....	11
6.1 1989 – 1993:	12
6.2 1994 – 1998:.....	13
6.3 1999-2001:.....	13
6.4 2002-2005:.....	14
6.5 2005 – současnost.....	15
7. Souhrn aktéru v politice proti pravicovému extremismu v České republice.....	16
7.1 Problematika revolučního antifašismu.....	17
8. Analýza aspektů koncepce obranyschopné demokracie v legislativě ČR.....	18
8.1 Právní ochrana nedotknutelného a neporušitelného „demokratického jádra“ státu.....	19
8.2 Legislativa ošetřující extremistické strany a hnutí.....	19
8.3 Trestání zneužívání základních práv a svobod.....	20
8.4 Opatření týkající se pravomocí státních institucí a úředníků.....	21
8.5 Správní ochrana ústavy.....	21
8.6 Opatření týkající se nouzového stavu.....	22
8.7 Ostatní opatření.....	22
9. Analýza opatření proti pravicovému extremismu.....	23
9.1 Opatření státu.....	23
9.1.1 Monitoring pravicově extremistické scény.....	24
9.1.1.1 Čtvrtletní a výroční zprávy ministerstva vnitra.....	24
9.1.1.2 Čtvrtletní zprávy BIS.....	25
9.1.2 Vzdělávání.....	25
9.1.2.1 Vzdělávací programy pro žáky a studenty.....	25
9.1.2.2 Vzdělávání pedagogů.....	27
9.1.2.3 Vzdělávání veřejnosti.....	27
9.1.2.4 Vzdělávání policejních pracovníků v oblasti extremismu.....	28
9.1.2.5 Vzdělávání justičních pracovníků.....	28
9.1.3 Konzultační dny ke shromažďovacímu právu.....	29
9.1.4 Bezpečnostní strategie.....	29
9.1.5 Opatření proti infiltraci extremistů do řad bezpečnostních složek ČR.....	30
9.2 Opatření nestátního sektoru.....	30
9.2.1 Monitoring a zpravodajství z extremistické scény.....	31
9.2.2 Vzdělávání.....	31
9.2.2.1 Vzdělávací projekty pro školy	31
9.2.2.2 Vzdělávání veřejnosti.....	32

9.2.3 Občanské reakce na pochody a demonstrace pravicových extremistů.....	32
9.2.3.1 Demonstrace pořádané ustálenými organizacemi.....	32
9.2.3.2 Demonstrace pořádané lokálními iniciativami.....	33
9.3 Spolupráce státního a nestátního sektoru.....	33
9.4 Další opatření.....	34
9.4.1 Péče o oběti zločinů z nenávisti.....	34
9.4.2 Tzv. Exitové programy.....	34
9.4.3 Sjednocení závadové symboliky.....	35
9.4.4 Působení na snižování radikalizace majority.....	35
10. Výsledky analýzy a závěr.....	36
Summary.....	38
Použitá literatura.....	40
Seznam příloh.....	44
Přílohy.....	46

1. Uvedení do tématu

Pravicový extremismus je problémem, který se v post-komunistických zemích začal objevovat po pádu železné opony. Pro společenský systém je hrozbou, která disponuje potenciálem ohrozit a oslabit demokratické hodnoty a základy státu. Pravicově extremistická hnutí nerespektují základní lidská práva, narušují veřejný pořádek šířením nenávisti vůči určitým skupinám obyvatel a uchylují se k populistickým propagacím svých ideologií. V současnosti se v České republice tyto postoje projevují zejména skrze pravicově extremistické strany, jako je Dělnická strana sociální spravedlnosti či militantní skupiny, jako například Národní Odpor či Autonomní nacionalisté. Hlavním tématem pravicových extremistů je obecně vymezování se vůči odlišným skupinám osob, a to především na základě národnosti. V České republice jde pak typicky o nenávist vůči Romům, tzv. anticiganismus. Jde o velice významnou dimenzi pravicově extremistických postojů, jak vyplývá ze sociologického výzkumu Ministerstva vnitra.¹

V roce 2009 došlo k nepokojům v sociálně vyloučených lokalitách na Šluknovském výběžku, odehrála se řada demonstrací namířených zejména proti romské menšině. Do těchto demonstrací nebyli zapojeni pouze radikální pravicoví extremisté, ale též běžná populace. Na základě těchto událostí učinily příslušné orgány, zejména Ministerstvo vnitra, určitá opatření pro uklidnění situace, nicméně radikalizace majoritní populace stále přetrvává. Již zmíněný sociologický výzkum Ministerstva vnitra uvádí, že pravicový extremismus na institucionální úrovni nepředstavuje v současné situaci bezprostřední hrozbu pro demokracii, větší nebezpečí může nastat na regionální úrovni. Nebezpečí hrozí spíše příslušníkům národnostních a jiných menšin formou fyzických útoků příslušníků extrémní pravice. Podle expertů kteří na tomto výzkumu participovali, však zmíněné skutečnosti neznamenají, že pravicově extremistické postoje nemohou expandovat v celorepublikové měřítko.² Boj proti pravicovému extremismu je uváděn jako bezpečnostní priorita Ministerstva vnitra i Bezpečnostní informační služby.

Pravicový extremismus je jednoznačně fenoménem, se kterým je třeba bojovat a bránit se mu. Tato obrana může nabývat různých podob. Zprvce jsou tu

¹ MV ČR. *Zpráva z výzkumu: Zmapování postojů veřejnosti ČR k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců*. MV. 2010: s. 33

² MV ČR. *Zpráva z výzkumu: Zmapování postojů veřejnosti ČR k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců*. MV. 2010: s. 45

zákonná opatření zakotvená v legislativě, dalším typem jsou již konkrétnější opatření příslušných státních orgánů, která působí preventivně či represivně. Dalším způsobem je působení občanské společnosti a aktivity neziskových organizací. Ty nabývají především podoby vzdělávání veřejnosti a občanského aktivismu.

Ve své práci se pokusím za pomoci odpovědí expertů na pravicový extremismus zhodnotit, jaká z opatření proti pravicovému extremismu, která v České republice existují, jsou opravdu účinná. Budu se zabývat opatřeními státních orgánů i nestátní sféry. Analýza státních opatření bude probíhat na pozadí koncepce obranyschopné demokracie Karla Loewensteina, analýza opatření nestátního sektoru pak na pozadí teorií kritizujících tuto koncepci. V práci se též pokusím podat definici pravicového extremismu, který je poněkud problematickým pojmem, a stručně nastíním vývoj pravicově extremistické scény v České republice od počátku 90. let.

2. Vymezení pojmu extremismus

Cílem ani smyslem této práce není podat vyčerpávající definici politického extremismu, považuji však za vhodné začít ji právě tímto významným problémem, se kterým se při jeho výzkumu sociologie, politologie, i další vědy potýkají. Extremismus (z latinského *extrém*, tedy *nejvzdálenější*) jako pojem je velice špatně ohraničitelný. Neexistuje jeho jednotná, univerzálně platná definice. Jde o velice nepřesný, zlidovělý pojem, užívaný především médií a policejními složkami, které sice využívají určitou definici, ta je ovšem vytvořená pro jejich potřeby a nelze ji považovat za univerzálně platnou a oficiální. Problematičnost pojmu extremismus lze do jisté míry odstranit tak, že specifikujeme, jedná-li se o extremismus pravicový, či levicový. Pojem extremismus je také většinou používán ve spojitosti s touto svou charakteristikou, avšak zde se objevuje další problém, a to ten, že v různých jazycích nese toto označení různý význam. Anglické „*right-wing extremism*“ a „*left-wing extremism*“ a francouzské „*extrême droite*“ a „*extrême gauche*“ mají spíše deskriptivní charakter a označení tedy především umisťuje dotyčné subjekty na pravo-levou politickou škálu. Naproti tomu německé „*Rechtsextremismus*“ a „*Linksextremismus*“ v sobě nesou právně-normativní vymezení a negativně vymezují tuto část politického prostoru.³ V České republice se význam pojmu extremismus blíží více německému způsobu jeho uchopení. Ministerstvo vnitra se při vytváření vlastní definice extremismu (tedy pro vlastní účely) inspirovalo u německého

³ FIALA, Petr. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. 1. vyd. MU v Brně, 1998: s. 9-10

spolkového úřadu pro ochranu ústavy. Ten u potenciálně „extremistických“ organizací zkoumá jejich vztah k ústavě, tedy k demokracii, a za extremistické jsou pak označeny ty organizace, které ji svou aktivitou narušují. Předpoklad je, že tyto organizace staví na ideologiích popírajících demokratické základy a lidská práva a jejich konečný cíl je svržení demokracie a nastolení režimu vlastního. Jan Charvát dále vysvětluje, proč je tato definice vhodná pro potřeby Ministerstva vnitra a policejních složek, avšak pro užití ve společenských vědách příliš není. Tato definice vymezuje extremismus jako postoj nepřátelský pouze k demokracii – tedy ke stávajícímu společenskému režimu. Chceme-li však definovat tento jev obecně tak, aby šlo toto vymezení aplikovat na všechna historická období, je nutno změnit demokracii za jakékoliv stávající politické zřízení na daném místě.⁴ „*Extremismus je dynamickým jevem, přičemž to, co bylo za extrémní považováno v minulosti, můžeme dnes vnímat jako normální, a naopak.*“ (Charvát, 2007 :12) V naprosté většině případů znamená však má pojem extremismus negativní hodnocení.

Dále je třeba vymezit pojem extremismus vůči radikalismu. Radikalismus, z latinského *radix* (kořen), je často (zejména v médiích) používán jako ekvivalent k extremismu, jde však o značnou nepřesnost. Radikalismus znamená sice postoj z okraje politické škály, který jde „ke kořenům“, avšak jeho cílem není odstranění demokratického systému. Pohybuje se sice na hraně ústavního omezení, ale respektuje ho.⁵

2.1 Extremismus pohledem státních orgánů

V rámci této práce se budu z velké části zabývat tím, jak proti pravicovému extremismu bojují státní orgány. Je tedy podstatné znát nejen akademickou diskuzi o rozporuplnosti pojmu extremismus, ale též jak se k němu staví a jak ho definuje právě stát.

Ministerstvo vnitra, konkrétně Odbor bezpečnostní politiky, je jedním z hlavních aktérů v boji proti pravicovému extremismu a právě od něho pochází většina opatření. Vydává Koncepce boje proti extremismu a čtvrtletní zprávy z extremistické scény v České republice. Extremismus je poprvé definován ve *Zprávě o problematice extremismu na území České republiky z roku 2002*. „*Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním*

⁴ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 11-12

⁵ FIALA, Petr. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. 1. vyd. MU v Brně, 1998: s. 7

demokratickým ústavním principům jak jsou definovány v českém ústavním pořádku.“ (Ministerstvo vnitra ČR, 2003: 1) Zpráva vznikla jako konsensus několika státních orgánů⁶ a deklaruje svůj přístup k extremismu jako k aktivitám, které mají potenciál narušit demokratické zřízení a hodnoty státu.⁷ Zde je tedy patrná již zmíněná inspirace německým Spolkovým úřadem pro ochranu ústavy.

2.2 Pravicový extremismus

Primárně je politický extremismus rozdělován na pravicový a levicový podle klasické politické pravo - levé osy, přičemž platí, že extremistické ideologie se nacházejí na nejzazších koncích této linie. Toto rozdělení je též vžitě a většina autorů (a s nimi i veřejnost, média a politici) ho používá, zároveň je však kritizováno pro svůj zjednodušující charakter, jde-li o extrémní na obou stranách, zejména pak pravou část osy. Pro pochopení této kritiky je třeba pohlédnout na historický vývoj „pravice a levice“.⁸

Na konci 18. století, kdy toto rozdělení vzniklo, reprezentovala levici vznikající střední třída, zastánci nahrazení monarchie republikou, a pravici naopak zastánci restaurace monarchie. Z tohoto rozdělení později vzniklo označení liberalismus (levice) a konzervatismus (pravice). Během 19. a 20. století se podpora monarchie proměnila v podporu tradičních hodnot, jako je církev a rodina, tedy témat typických pro konzervatismus v dnešním slova smyslu. Úsilí liberálů se začalo zaměřovat na podporu volného trhu, kapitalismu a oslabování státních regulací. Oblasti typické pro dnešní levici, tedy sociální rovnost, přebírá nový aktér v evropském politickém prostoru, kterým bylo organizované dělnictvo, které se postavilo proti konzervatismu i liberalismu. Prudký nástup socialistických stran donutil dva původní hlavní oponenty, konzervatismus a liberalismus, k většímu ideovému sjednocení. Na pravo - levé ose tedy leží: zleva socialismus, střed, liberalismus a o něco dále od středu konzervatismus, které společně tvoří dnešní umírněnou pravici. Jak jsem již zmínila, extrémní se budou vyskytovat na nejzazších koncích této osy. Pokud jde o levou stranu, je to poměrně logické – za extrémní levici je považován komunismus a ten je opravdu dovedením socialistických idejí do důsledku. Ještě dále za komunismus bývá umísťován anarchismus, ten je však se svým kladením důrazu

⁶ Na tvorbě se podíleli Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti, BIS, Úřad pro zahraniční styky a informace, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo obrany, Ministerstvo školství, Ministerstvo kultury, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Nejvyšší státní zastupitelství, Rada vlády ČR pro lidská práva.

⁷ MV ČR. *Zpráva o problematice extremismu na území ČR za rok 2002*. MVČR, 2003: s. 1-2

⁸ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 13

na absolutní svobodu jednotlivce spíše extrémním liberalismem než komunismem.⁹

Zajímá mne však především pravá strana. Objevují se nesrovnalosti už pokud jde o umístění liberalismu a konzervatismu. Konzervatismus není prohloubením myšlenek liberalismu, a už vůbec neplatí, že fašismus a nacismus, tedy ideologie umístované na samý okraj pravé strany, jsou jejich dovedením do extrému. Lze říci, že fašismus vychází z konzervatismu, avšak s liberalismem nemá společného nic.¹⁰ Pokud jde konkrétně o nacismus, jsou vedeny spory o tom, zda má být umístován na pravou či levou stranu politického spektra. Nacistická ideologie je nesourodá, obsahuje na jedné straně konzervativní hodnoty, na straně druhé sociální revoluci. Ve svých počátcích NSDAP používalo antikapitalistickou rétoriku, po převzetí moci se orientovalo naopak na velkokapitál, ekonomika třetí říše se poté podobala spíše plánovanému hospodářství. Dále jsou zde samozřejmě rasismus a antisemitismus, které odpovídají extrémní pravici.¹¹

Umístění extrémních ideologií na pravolevou osu je tedy problematické a nepřesné. Z tohoto důvodu je někdy přidávána ještě osa vertikální, která reflektuje míru ortodoxnosti příslušníků dané ideologie, a umožňuje tak jemnějšího rozčlenění pravolevé dimenze.¹² Jiní autoři zase doporučují znázorňovat politické ideologie na trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří liberalismus, konzervatismus a socialismus, a extremistické ideologie potom budou prodlouženími těchto vrcholů. Nad vrcholem socialismu bude ležet komunismus, nad konzervatismem fašismus a nacismus, a nad liberalismem nakonec anarchismus.¹³

Jakkoliv je označení „pravicový extremismus“ zjednodušující a nepřesné, veřejností i odbornými autory je přesto užíván a jsou mu přisuzovány většinou následující znaky:

- odmítání všeobecné lidské rovnosti, pohrdání základními lidskými právy, základními ústavními a demokratickými principy
- vyšší hodnocení vlastního národa, rasy či etnika spojené s rasismem či krajním nacionalismem
- zaměření proti skupinám, které se odlišují (xenofobie, antisemitismus, homofobie)
- do popředí se dostává násilí a militarismus – uspořádání státu podle vojenských

⁹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 15-16

¹⁰ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 15-16

¹¹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 68-70

¹² ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. 1. vyd. Eurolex Bohemia, Praha, 2005: s. 25

¹³ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 16-17

pravidel

- popření individualismu, zdůraznění role státu v životě jedince
- zaměření proti ústavnímu demokratickému státu, proti existenci jiných politických sil
- tvrdé vystupování proti krajní levici¹⁴

Další rysy typické pro krajní pravici jsou například silně negativní postoje vůči kapitalismu (zároveň však komunismu) a multikulturalismu, nebo odmítání mezinárodních organizací (EU, NATO).¹⁵ Mezi ideologie klasifikované jako extrémně pravicové patří historicky fašismus a nacismus, pokud pohlédneme na současnou krajní pravici v České republice, lze všechna uskupení rozdělit do tří základních skupin, kterými jsou neofašisté, neonacisté a reakční populisté (konzervativní autoritáři).¹⁶

3. Teoretická východiska

3.1 Teorie obranyschopné demokracie

Za hlavní teoretické východisko jsem zvolila koncepci moderní *obranyschopné demokracie* (*wehrhafte Demokratie, Militant Democracy*). Do češtiny bývá překládána též jako *Bojovná demokracie* (*streitbare Demokratie*) či *Bojovníká demokracie* (*kämpferische Demokratie*). Vystihnout jednoduše tuto koncepci by šlo větou „žádnou bezpodmínečnou svobodu nepřátelům svobody“.¹⁷

První zmínky o demokratickém státě který se musí bránit, aby ustál nátlak nepřátel zvenčí i zevnitř, nalezneme již v antickém Řecku, avšak v moderním kontextu tento pojem použil jako první německý filosof a politolog Karl Loewenstein v reakci na šíření fašismu a nacismu v Evropě ve 30. letech 20. století ve svém dvoudílném článku *Militant Democracy and Fundamental Rights*. Obecně je považován za „duchovního otce“ koncepce obranyschopné demokracie, neboť ji pojmenoval a určil její znaky, jak jsem však již zmínila, přístup jako takový existoval již před Loewensteinem.

Ústřední myšlenkou článku je, že demokracie, pokud se chce ubránit fašismu,

¹⁴ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. 1. vyd. Eurolex Bohemia, Praha, 2005: s. 28-29

¹⁵ MAREŠ, M. VEJVODOVÁ, P. *Transnacionální vztahy české nacionalistické krajní pravice* in: SVOBODA, Ivo. a kol. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu*. 1. vyd. Univerzita Obrany, Brno, 2010: s. 127-128

¹⁶ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 64-71

¹⁷ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003: s. 96

musí porušit některé ze svých principů a stát se militantní, tedy bránit se těmi samými prostředky, kterými je na ni útočeno, ač jí to není vlastní. Demokracie ve své toleranci poskytuje fašismu a nacismu (z dnešního pohledu pravicovému extremismu) ty nejlepší podmínky pro to, aby ji zničili a sami se ujali moci. Nedemokratický režim má možnost legálními prostředky získat moc, neboť demokracie nemůže žádnému veřejnému názoru, aniž by popřela sama sebe a své základní principy, upřít možnost využití svobody slova, tisku, shromažďování a parlamentní účasti. Loewenstein přirovnává mechanismus demokracie k Trojskému koni.¹⁸ Demokracie v sobě zkrátka obsahuje možnost být na základě svých vlastních pravidel zničena. Poskytuje možnost šíření nedemokratických idejí a lze dokonce konstatovat, že extremismus je doprovodným jevem demokracie.¹⁹

V druhé části textu potom autor popisuje opatření (zejména legislativní) proti fašismu přijatá v demokratických státech na obranu před šířícím se nacistickým či fašistickým režimem. Ty se tak staly militantními demokraciemi, které pochopily, že s takovými režimy nelze bojovat základními demokratickými principy. Tato opatření však podle Loewensteina nestačí a ve většině případů byla přijata pozdě.²⁰

3.2. Obranyschopná demokracie v současnosti

Během 20. a 21. století byla koncepce obranyschopné demokracie pochopitelně dále rozvíjena, a to s ohledem na některé relativně nové podmínky, které toto období přineslo. Byl to zejména náboženský fundamentalismus a s ním spojený terorismus, co upoutalo pozornost akademiků na koncepci obranyschopné demokracie. V současnosti se někteří autoři touto koncepcí zabývají právě spíše z hlediska této problematiky; války proti terorismu a vnitřní bezpečnosti států jako součástí diskuze o „paradigmatu bezpečnosti“.²¹

Od konce druhé světové války je tento přístup nejvíce uplatňován v Německu, které je také většinou označováno za „klasickou obranyschopnou demokracii“. Zároveň nejvíce autorů, ať už kritiků či zastánců obranyschopné demokracie, pochází právě z Německa. Česká republika není takto označována, v legislativě, politikách státních orgánů či v akademické sféře se však některé atributy

¹⁸ LOEWENSTEIN, Karl. Militant Democracy and Fundamental rights, I. *The American Political Science Review* [online]. Vol. 31, No. 4 (1937)

¹⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. 1. Vyd. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012:s.1-2

²⁰ LOEWENSTEIN, Karl. Militant Democracy and Fundamental rights, II. *The American Political Science Review* [online]. Vol. 31, No. 4 (1937)

²¹ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 3-5

konceptu objevují, jak ukáží v empirické části práce.²²

3.3 Kritika Teorie Obranyschopné demokracie

Koncepce obranyschopné demokracie se však stává i terčem kritiky. Té je v první řadě podrobován už jen její samotný princip, tedy porušování demokratických základů – paradox, kdy soubor státních represivních opatření omezuje demokratické základy z důvodu jejich ochrany. Je-li demokracie konceptem svobody, jenž má zaručit každému jedinci základní práva, jak může ve jménu svobody tato práva omezovat?²³

To však není jediným důvodem kritiky. Autoři se často táží po míře účinnosti těchto opatření, která je podle nich spíše nízká, státní represi většinou označují dokonce za kontraproduktivní, zejména pokud jde o zakazování stran a organizací. Podle analýzy, která byla vypracována v souvislosti s pokusem o zákaz německé NPD v roce 2002, byly rozpoznány určité dopady, které tyto zákazy (či pokusy o ně) na extremistické organizace a strany mají.

V první řadě nedojde k oslabení extrémně pravicových uskupení, naopak dojde k jejich posílení v důsledku vymyšlení nových strategií, které obsahují spojení členů tvrdého jádra zakázané organizace s jinými stranami a vznik nových, méně zřetelných organizačních struktur. Zákaz organizace či úplný zákaz projevu může vést u některých jedinců k ještě větší oddanosti k ideologii, (tzv. mučednický syndrom) může stimulovat tendence k vytvoření utajených politických sítí, což ztěžuje možnost jejich monitoringu, neboť obecně je snadnější mít tyto organizace pod kontrolou a mít možnost je nějakým způsobem monitorovat. Represe též mohou některé osoby, které láká „status perzekuovaného“, přilákat do extremistických organizací.²⁴ Právník zabývající se extremismem, Vojtěch Šimíček, též vidí rizika spojená s rozpuštěním či zakázáním politické strany, kromě výše zmíněných jde ještě o vznik nástupnických organizací, kdy si nová strana pouze změnila název a program na „nezávadný“ ale figurují v ní tytéž osoby, jako ve straně zakázané.²⁵ Takovou situaci bylo možno v České republice zaznamenat například v případě rozpuštění

²² MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003: str. 96

²³ KLAMT, Martin. *Militant Democracy and the Democratic Dilemma: Different Ways of protecting Democratic Constitutions*. In BRUINSMA, F., NELKEN, D. *Explorations in Legal Cultures*. Recht der Werkelijkheid. Tijdschrift voor de sociaalwetenschappelijke bestudering van het recht, Vol. 28, Issue: Special Issue [online] 2007: s.134

²⁴ MINKENBERG, Michael. Repression and reaction: militant democracy and the radical right in Germany and France. *Patterns of Prejudice*, Vol. 40, No. 1 [online] 2006: s. 38-44

²⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Extremistické politické strany z pohledu práva*, in FIALA, P.: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*, MU, Brno, 1998: s. 109-112

Dělnické strany, která téměř okamžitě převedla všechny své aktivity i členy do Dělnické strany sociální spravedlnosti.

Kritici obranyschopné demokracie a jejích státních represí nabízejí poměrně svorně jednu alternativu, a tou je působení občanské společnosti. Nestátní neziskový sektor samozřejmě nemá možnost použít takových opatření, jako stát. Musí se limitovat výhradně na preventivní prostředky, ty však mohou být za určitých okolností účinnější než represe. Občanská společnost je významným aktérem v ochraně demokracie proti extremismu, a to za respektování jejích vlastních pravidel. Jsou dvě hlavní cesty, kterými může občanská společnost působit proti pravicovému (a samozřejmě i jinému) extremismu. První vede skrze vzdělávání k demokracii a toleranci. Právě vzděláváním vést veřejnost k demokratickým hodnotám je neúčinnější preventivní opatření, avšak státy ho mnohdy ve vzdělávacích programech opomíjejí, proto se ho ujímá nestátní sektor. Druhý způsob je aktivismus proti pravicovému extremismu. Různé organizace, které vzniknou jako spontánní reakce na zvýšení míry pravicového extremismu v okolí, mají výhodu v tom, že díky své neformálnosti mohou působit tam, kam stát nedosáhne a jsou komunitního charakteru, což podtrhuje sociální aspekt celé záležitosti. Jejich cílem je především upozornit na pravicový extremismus a dát najevo nesouhlas, často se však věnují i dalším aktivitám, jako například pomoc cizincům či marginalizovaným skupinám ve společnosti.²⁶ V praxi se však tyto dva typy často prolínají. Samozřejmě dochází též ke spolupráci státu a občanského sektoru.

4. Cíle a výzkumné otázky

Obranyschopná demokracie je založena na ustavování opatření státu proti extremismu, respektive proti možnosti ohrožení demokratického základu státu a převzetí moci jiným režimem, založeným na nedemokratických ideologiích. Naproti tomu její kritici vyzdvihují fungování nestátních neziskových organizací ve formě preventivních opatření. Vzhledem k tomu, že vycházím nejen ze samotné koncepce obranyschopné demokracie, ale též z její kritiky, zabývám se i jinými než legislativními opatřeními státu. Hlavním cílem práce je na základě názoru expertů zhodnotit účinnost opatření proti pravicovému extremismu, pocházejících ze státního i z nestátního neziskového sektoru, vybrat ta, která jsou považována za nejvíce účinná, podat jejich ucelený seznam a popsat jejich fungování, klady a zápory.

Dalším cílem práce je též analýza legislativy České republiky z hlediska

²⁶ PEDAHZUR, Ami. The potential role of „pro-democratic civil society“ in responding to extreme right-wing challenges: the case of Brandenburg. *Contemporary politics*, [online]. Vol. 9, No. 1, 2003: s. 67-72

aspektů a kritérií typických pro obranyschopnou demokracii.

Výzkumné otázky:

- Jaká jsou nejúčinnější opatření státu proti pravicovému extremismu?
- Jaká jsou nejúčinnější opatření nestátního neziskového sektoru proti pravicovému extremismu?
- V jakých oblastech probíhá spolupráce státu a nestátního sektoru a nakolik jsou tato opatření účinná?
- Jakým způsobem se aspekty a kritéria obranyschopné demokracie odrážejí v českém právním systému?

5. Metodologie

Empirická část práce má dva díly. Nejprve jsem se zaměřila na aspekty koncepce obranyschopné demokracie, které jsou autory uváděny jako hlavní. Jde zejména o legislativní opatření. Analyzuji tedy legislativu České republiky, s ohledem na tato kritéria.

Druhá část analýzy se týká všech ostatních opatření, která se zabývají bojem proti pravicovému extremismu, nepůjde tedy již o legislativu, ale o jednotlivé aktivity státních orgánů a nestátního sektoru. Nejprve jsem sama sestavila primární soubor opatření proti pravicovému extremismu státního i nestátního sektoru, neboť se zabývám jak teorií obranyschopné demokracie, tak její kritikou, která vyzdvihuje právě nestátní sektor. Opatření státní jsem vybírala na základě jejich soupisu v *Koncepci boje proti extremismu pro rok 2012* Ministerstva vnitra ČR. Co se týče opatření nestátního neziskového sektoru, výčet některých jsem našla v dokumentu *Boj proti rasismu, xenofobii a extremismu ve střední Evropě* od Organizace pro pomoc uprchlíkům, ale hledala jsem především na internetových stránkách organizací zabývajících se touto problematikou. Soubor opatření jsem vybrala tak, aby v něm byla reprezentována ta, prezentována jako nejzásadnější. Opatření jsem rozdělila do tématických okruhů tak, aby byly kategorie srovnatelné u státního i nestátního sektoru.

Tento soubor jsem následně postoupila k expertnímu dotazování. Na otevřené otázky odpovídala skupina pěti osob, které lze považovat za odborníky na tuto problematiku. Zastoupeny jsou osoby ze státní i nestátní oblasti. Relevance jejich vyjádření k jednotlivým opatřením je zhodnocena prostřednictvím indexu kompetentnosti, kde určí, z jaké pozice hodnotí – zda vycházejí z nezpochybnitelně

ověřených údajů, kvalifikovaného odhadu, či subjektivního názoru.²⁷

V otevřených otázkách jsem získala podrobné odpovědi a hodnocení účinnosti opatření, respektive jejich klady a zápory. U každého z opatření jsem popsala tyto aspekty, finálním výstupem jsou tabulky shrnující opatření považovaná experty za nejúčinnější i s jejich klady a zápory. S výběrem nejúčinnějších opatření mi pomohla též škála, kterou jsem umístila na začátek dotazníku a experti na ní měli spíše orientačně zhodnotit účinnost opatření. Tato škála mi pomohla též k přesnější interpretaci odpovědí na otevřené otázky.

Ve své práci se nepokouším zhodnotit, zda jsou účinnější represivní prostředky státu či preventivní prostředky nestátního neziskového sektoru, neboť to zaprvé není možné a za druhé mezi nimi beztak existuje určitá spolupráce a nejde vždy striktně oddělit, kdo jaké opatření vykonává.

5.1 Dotazování expertů

Experty jsem vybírala z řad akademiků, lidí působících v neziskovém sektoru a státních zaměstnanců tak, aby byly reprezentovány všechny tyto oblasti za předpokladu, že vzhledem k tomu, z jaké sféry pochází, se jejich pohledy na problematiku budou lišit. Akademická sféra je reprezentována dvěma experty, kteří jsou oba předními českými odborníky na extremismus a vydali řadu knih na toto téma. Dalším z expertů je výzkumník z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Ministerstvo vnitra, tedy hlavní státní aktér na poli boje proti pravicovému extremismu, je reprezentováno odborníkem na extremismus z Odboru bezpečnostní politiky, který je též autorem Koncepce boje proti extremismu. Posledním respondentem je předseda a lektor občanského sdružení Imperativ, které se věnuje pořádání programů primární prevence zaměřených na projevy extremismu. V minulosti sloužil v řadách policie ČR, má tedy zkušenosti ze státního i nestátního sektoru.

6. Pravicový extremismus v České republice po roce 1989

Ačkoli se práce netýká primárně situace na pravicově extremistické scéně a jejího vývoje, považuji za užitečné provést stručný nástin toho, jak se v České republice pravicový extremismus vyvíjel, jak se v současnosti projevuje, a jaké jsou hlavní extrémně pravicové skupiny u nás působící.

Následující kapitola je psána z hlediska časové posloupnosti, neboť popisuje

²⁷ CEJP, Martin. *Aplikace výzkumných metod a technik v kriminologii*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2011: s. 100-110

primárně vývoj scény. V členění kapitoly na období se orientuji podle knihy Jana Charváta, *Současný politický extremismus a radikalismus*. Nebudu zde podrobně popisovat všechny strany, skupiny a organizace, ale pokusím se u každého z vytyčených období vybrat ty nejpodstatnější události a aktéry. Na závěr blíže popíši několik skupin, které jsou v současnosti neaktivnější.

6.1 1989 – 1993:

Pravicový extremismus se u nás začíná ve větší míře rozšiřovat až po pádu komunistického režimu, který pro jakékoliv typy toho, co je dnes nazýváno právě extremismem, logicky neposkytoval příliš prostoru. V porevolučním období dochází k zásadním změnám společenského klimatu, které s sebou nesou především silný antikomunismus, ve společnosti se též odráží zmatek a obavy ze sociálních změn, volání po vládě pevné ruky. Pozornost začne přitahovat i otázka romské menšiny, která byla komunisty zanedbávána a celospolečenská atmosféra tak začíná být otevřena názorům typickým pro krajní pravici. Právě v této době se rozvíjí na jedné straně krajně pravicové subkultury Skinheads (pod vlivem německých rasistických skinheadů), na druhé straně ale vznikají i reálná politická uskupení, jako například v roce 1990 Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR – RSČ) v čele s Miroslavem Sládkem. V polistopadovém období jde o nejvýznamnějšího reprezentanta krajní pravice.²⁸

V rámci české skinheadské subkultury hraje velice důležitou roli kapela Orlík. Okolo ní se formuje specificky český typ skinheadů - kališníci. Vycházejí z českého nacionalismu a husitských motivů, které se objevují v její hudbě. Druhým typem jsou neonacističtí skinheads, kteří odkazují na henleinovské hnutí.²⁹ V rámci ultrapravicové skinheadské subkultury začnou vznikat nejrůznější registrovaná politická hnutí. Mezi významnější patří například Vlastenecká liga (konzervativní nacionalismus) či fašistická Vlastenecká fronta a Národní front Castistů.³⁰

V roce 1993 vzniká, jako česká pobočka mezinárodních Hammerskins nation, militantní neonacistická organizace Bohemian Hammerskins (BHS - někdy též Bohemian Hammer Skinheads). Byla první vlivnou organizací tohoto typu v České republice s potenciálem ohrozit nějakým způsobem vnitřní bezpečnost státu, její působení bylo ukončeno v roce 1996, určitá činnost však pravděpodobně přetrvává

²⁸ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 141-144

²⁹ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003: s. 413

³⁰ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 146-147

až dodnes.³¹

6.2 1994 – 1998:

V tomto období zůstává i nadále hlavní krajně pravicovou politickou silou SPR-RSČ, která je do roku 1998 dokonce stranou parlamentní. Dochází též ke změně postoje skinheadské subkultury vůči oficiální republikánské straně – zatímco dříve (na počátku 90.let) zde běžně existovala podpora a propojenost, nyní se neonacisté začínají od SPR-RSČ distancovat, a to zejména z toho důvodu, že odmítají jakoukoliv oficiální politickou aktivitu. Aktivizují se skupiny militantních neonacistických skinheadů, v čele s Bohemian Hammerskins. Mezi jejich aktivity patří zejména pořádání neonacistických koncertů, což je významným zdrojem financí pro hnutí, ale též časté pouliční násilnosti, zaměřené zejména proti Romům a alternativní mládeži.³² V této fázi, po několika rasově motivovaných vraždách, začínají státní orgány proti neonacistům postupovat důsledněji, než tomu bylo doposud. Do roku 1996 tak Bohemian Hammerskins zaniknou, v témže roce však vzniká pobočka mezinárodní neonacistické organizace Blood and Honour, původně z Velké Británie. I tato militantní organizace je brzy zakázána, z její pražské části však vzejde Národní Odpor, který má ambice aktivně se účastnit oficiální politiky.³³ Směřuje svou aktivitu, kromě pořádání koncertů tzv. White Power Music, zejména na organizování veřejných akcí, které slouží jako propagace myšlenek organizace. Jde o nejrůznější demonstrace, pochody, či pietní akce určené uctění památky zesnulých nacistů apod.³⁴

6.3 1999-2001:

Krajní pravice začíná toto období bez svého hlavního politického reprezentanta, SPR-RSČ v parlamentu. Dochází k nárůstu aktivity ostatních registrovaných subjektů směrem k oficiální politické scéně, jejich propojování a vzniku nových organizací. Aktivní je například Vlastenecká Fronta, u níž dojde k ideologickému posunu směrem ke konzervativnímu nacionalismu, nebrání se ani spolupráci s neonacistickými skupinami, jako je Národní odpor, či nově vzniklá Národní Aliance. Ta je sice v roce 2000 rozpuštěna, část jejích aktivistů se však spojuje s Vlasteneckou

³¹ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003: s. 470

³² CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 148-150

³³ Tamtéž

³⁴ VEJVODOVÁ, P. *Neonacismus*. In BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011: s 145-146

republikánskou stranou, která vznikla odštěpením z SPR-RSČ. Společně zakládají organizaci Národně sociální blok, název však není povolen a je změněn na Pravá Alternativa. Do nové organizace je přijata i řada aktivistů Národního odporu.³⁵ Působením Pravé alternativy se mnoho mladých, militantních neonacistických aktivistů, posunulo do stranickopolitické sféry. Ač je Pravá alternativa považována za poměrně silný politický subjekt, který měl šanci nahradit dominantní postavení SPR-RSČ, její šance získat reálnou politickou moc byly nízké.³⁶

6.4 2002-2005:

Pro tento časový úsek je charakteristické zejména značné oslabení oficiální části extrémně pravicových organizací – významnější, oficiální strany se rozpadly (Národně sociální blok/Pravá alternativa), byly výrazně oslabeny (Vlastenecká fronta) či zakázány (Národní aliance). V tuto chvíli oslabení se na pravicově extremistické scéně ujímá nový trend ze sousedního Německa – Autonomní nacionalismus.³⁷

Autonomní nacionalismus znamená strategickou a koncepční proměnu neonacismu – je postaven na volné struktuře, která postrádá hierarchické prvky, díky čemuž jsou aktivisté velice mobilní. Model Autonomních nacionalistů je postaven na fungování malých skupin lokálního charakteru, tento koncept však převzali (jeho vizuální a strategickou rovinu) od extrémní levice, respektive Autonomních anarchistů, kteří ho využívali již v 70. letech 20. století. Ačkoli k původní verzi konceptu Autonomního nacionalismu patří též ostré vymezení se vůči spolupráci s oficiálními politickými stranami, čeští Autonomní nacionalisté až do roku 2010 aktivně spolupracovali s Dělnickou stranou v rámci jejich veřejných aktivit.³⁸

Koncept autonomního nacionalismu však není v České republice příliš úspěšný, neonacisté se stahují z oficiální politiky a nahrazují je spíš konzervativní nacionalisté s populistickými metodami. V tomto období následně vznikají další menší krajně pravicová uskupení, například nacionalisticko-populistická Národní strana, či fundamentálně katolické Národní sjednocení. Důležitý byl vznik již

³⁵ CHARVÁT, J. *Přehled projevů nenávistného chování a skupin, pro něž je toto jednání typické*. In BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan. *Nezvani hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisti*. Praha: Člověk v tísni, 2009: str. 11-12

³⁶ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003: s. 242

³⁷ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 153

³⁸ VEJVODOVÁ, P. *Neonacismus*. In BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011: s. 150-155

zmíněné Dělnické strany v roce 2003.³⁹

Dělnická strana vznikla spojením některých bývalých členů strany SPR – RSČ, kteří odmítali nadále spolupracovat s Miroslavem Sládkem. Strana po celou dobu svého působení spolupracuje s různými krajně pravicovými subjekty, v začátcích svého působení „jen“ s patriotickými a nacionalistickými, určitý zlom však nastává v roce 2007, kdy se nebrání spolupráci s otevřeně neonacistickými organizacemi, jako například již zmíněnými Autonomními nacionalisty či Národním odporem.⁴⁰ Strana se profiluje svým zaměřením na sociální otázky, své místo u ní má však i rasismus a využívání prvků neonacistické symboliky.⁴¹ Též se otevřeně hlásí k nacionálnímu socialismu, který pozměňuje na český „národní socialismus“. Dělnická strana byla v roce 2010 zrušena na základě rozsudku Nejvyššího správního soudu, který konstatoval, že usiluje o odstranění demokratických základů státu.

6.5 2005 – současnost

Před volbami v roce 2006 se několik krajně pravicových subjektů (Národní strana, Dělnická strana, Národní sjednocení, Republikáni Miroslava Sládka a České hnutí za národní jednotu) sjednotí s cílem uzavření koalice pod názvem Národní pětka. Dochází však k vnitřním neshodám a Národní sjednocení a Dělnická strana zakládají konkurenční koalici Právo a Spravedlnost. Obě zneprátelená uskupení však ve volbách propadají.⁴²

Téměř okamžitě po rozpuštění Dělnické strany dochází k přesunu jejích aktivit i členů pod Dělnickou stranu sociální spravedlnosti. V parlamentních volbách v roce 2010 získala strana svůj nejvyšší dosavadní počet hlasů, neboť rozhodnutí o jejím zrušení (Dělnické strany) jí pomohlo získat nové sympatizanty.⁴³ Obecně jsou ale úspěchy DSSS ve volbách spíše mizivé.

³⁹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Portál, 2007: s. 153-154

⁴⁰ VEJVODOVÁ, P. *Neonacismus*. In BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011: s. 156-157

⁴¹ CHARVÁT, J. *Přehled projevů nenávistného chování a skupin, pro něž je toto jednání typické*. In BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan. *Nezvaní hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisti*. Praha: Člověk v tísni, 2009: s. 13

⁴² CHARVÁT, J. *Přehled projevů nenávistného chování a skupin, pro něž je toto jednání typické*. In BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan. *Nezvaní hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisti*. Praha: Člověk v tísni, 2009: s. 13

⁴³ VEJVODOVÁ, P. *Neonacismus*. In BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011: s. 162-163

7. Souhrn aktéru v politice proti pravicovému extremismu v České republice

V této kapitole se pokusím identifikovat aktéry, od nichž pocházejí opatření proti pravicovému extremismu, která budu dále blíže analyzovat. Tyto aktéry, vzhledem k teoretickému základu práce, budu primárně rozlišovat podle jejich příslušnosti ke státnímu či nestátnímu neziskovému sektoru. Na úvod je třeba zmínit, že státní aktéři nerozlišují, zda jejich politiky a opatření působí proti pravicovému či levicovému extremismu. Státní orgány, které vydávají výroční zprávy o stavu extremismu a zabývají se jím, sice rozlišují extremismus pravicový a levicový a identifikují pravicově a levicově extremistické skupiny, opatření proti nim zasahující jsou však jednotná a míří na oba druhy extremismu stejným způsobem. Neexistují tedy žádná opatření státu, která by byla určena výhradně pro potlačení pravicového extremismu, stejně jako žádní státní aktéři bojující výhradně s pravicovým extremismem. Pro analýzu tedy nebylo možné vybrat pouze opatření proti pravicovému extremismu, neboť ta samostatně neexistují a pracovat budu muset s opatřeními mířícími proti veškerému extremismu. Stěžejními aktéry jsou Ministerstvo vnitra (konkrétně Odbor bezpečnostní politiky), Policie ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo spravedlnosti, Úřad vlády ČR, případně též Ministerstvo obrany a Ministerstvo kultury.

Naproti tomu v nestátním sektoru bylo možné vybrat ty organizace, které svou aktivitu v tomto směru zaměřují pouze či převážně proti pravicovému extremismu a na aspekty s ním spojené, jako je rasismus, xenofobie a další druhy netolerance. Jsou zde na jedné straně spíše oficiální, větší a známější organizace, které se primárně zabývají například lidskoprávní oblastí, pomoci uprchlíkům a podobnými činnostmi, a vedle těchto aktivit zařazují i boj proti pravicovému extremismu, většinou formou vzdělávání a kampaní. Mezi ty můžeme zařadit například organizace Člověk v tísni, Český helsinský výbor, Organizaci pro pomoc uprchlíkům.

Druhou část neziskových organizací je poněkud obtížnější přesně zařadit. Jde spíše o neoficiální uskupení, menší organizace, jimž se jejich členové věnují ve svém volném čase. Za hlavní náplň jejich činnosti lze považovat právě boj s neonacismem, rasismem a xenofobií. Ač jsou v centru jejich zájmu zejména tyto problémy, míří též proti všem autoritářským a antidemokratickým ideologiím, a to včetně komunismu. Některé z těchto organizací zároveň spolupracují se skupinami reprezentujícími

revoluční, politicky motivovaný antifašismus, jehož problematice se blíže věnuji v kapitole 7.1. Sem můžeme zařadit například organizaci Alerta, Mládež proti neonacismu či Iniciativa ne rasismu.

Posledním typem nestátních organizací jsou lokální iniciativy, které vznikají jako reakce na konkrétní pochod či demonstraci pravicových extremistů s cílem ji přerušit. Jde například o iniciativy V Ústí neonacisty nechceme, Brno blokuje, Iniciativa nenávist není řešení, Kralupy proti neonacismu.

7.1 Problematika revolučního antifašismu

Zvláštní skupinou v rámci boje proti pravicovému extremismu jsou radikálně antifašistická uskupení. V České republice jde zejména o neregistrovanou organizaci Antifašistická akce (AFA), která „(...) se zabývá propagačními, informačními a praktickými formami boje se všemi autoritářskými ideologiemi a skupinami usilujícími o jakékoli formy útlaku, v první řadě s neonacismem a ultrapravicí“.⁴⁴ (Antifa.cz, 2008) V praxi se tak působení Antifašistické akce skládá ze dvou pilířů. Prvním je monitoring krajně pravicové scény, jejích aktivistů a sympatizantů, který funguje již od 90. let minulého století.⁴⁴ Prospěšnost monitoringu pocházejícího od Antifašistické akce se prokázala například v případě, kdy AFA identifikovala sympatizanty extrémní pravice v řadách příslušníků Armády České republiky. V těchto případech je monitoring hodnocen veskrze pozitivně, neboť zveřejněním fotografií z monitoringu dojde k nepřímému upozornění příslušných orgánů.⁴⁵

Druhým způsobem je aktivní vystupování proti pravicovým extremistům, a to založeném na principu boje proti fašismu všemi prostředky, tedy násilné střety nevyjímaje. Jde zejména o reakce na demonstrace či pochody pravicových extremistů. Akce zaměřené proti narůstající míře neofašismu, rasismu a xenofobii obecně patří mezi nejčastější aktivity antifašistů v České republice.⁴⁶

Antifašistická akce je levicově orientována, staví se proti státnímu aparátu a bezpečnostním složkám, a stejně tak proti kapitalismu, který podle ní dokonce stojí za vnikem fašismu a neonacismu.⁴⁷ Právě tyto politické postoje, ve spojení s

⁴⁴ BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011: s. 121

⁴⁵ KUČERA, M. *Antifašistická akce optikou teorie vigilantismu*. In: SVOBODA, Ivo a kol. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu*. Vyd. 1. Brno: Univerzita obrany, 2010: s. 37

⁴⁶ CHMELÍK, Jan, a kol. *Extremismus*. 1. vyd. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012: s. 37

⁴⁷ KALIBOVÁ, Klára. *Občanská společnost – přirozená bariéra proti rasismu, xenofobii a krajní pravici*, in BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan. *Nezvaní hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisti*. Praha: Člověk v tísni, 2009: s. 55

militantností, mají za důsledek hodnocení Antifašistické akce jak státními orgány, tak většinou i veřejností a médii, jako levicově extremistickou organizaci. Je tedy hodnocena stejně jako organizace pravicově extremistické a jsou proti ní uplatňována stejná protiextremistická opatření. Zařazení Antifašistické akce na seznam levicově extremistických skupin je logické z hlediska pravo – levého rozdělení politických ideologií, avšak jak jsem uvedla výše, realita je poněkud složitější. Může se tedy jevit jako poněkud rozporuplné postavit Antifašistickou akci vedle marxistickoleninských a stalinistických organizací, neboť od autoritářské levice se AFA důrazně distancuje.

Antifašistická akce je v praxi bezpochyby významným aktérem v boji proti pravicovému extremismu, ač způsob, kterým k tomuto boji přistupuje, je jistě diskutabilní. Než budou plošně odsuzovány prostředky, které využívá v boji proti pravicovému extremismu, a antifašisté kvůli tomu řazení na stejnou úroveň s neonacisty, je třeba si uvědomit následující: „(...) *AFA konfrontuje neonacisty a neofašisty nikoli proto, kým se narodili, ale proto kým se rozhodli být – osobami, které prosazují rasismus, diskriminaci a násilí. To ji podstatně odlišuje od násilí produkovaného neonacistickými skupinami, jejichž útoky na obyvatele ČR jsou motivovány iracionální rasově nebo ideologicky motivovanou nenávistí.*“ (Kalibová in Hrubý, 2009 : str.55) Nepoměr se objevuje též v důsledcích násilností obou stran. Od roku 1989 mají neonacisté na svědomí přes 30 rasově či ideologicky motivovaných vražd, naproti tomu jednu oběť z řad neonacistů mají na kontě antifašisté. V posledních letech nicméně Antifašistická akce ustupuje od napadání neonacistických demonstrací.⁴⁸ Soustředí se spíše na pořádání kulturních, vzdělávacích a osvětových akcí, často ve spolupráci s neziskovými organizacemi.

8. Analýza aspektů koncepce obranyschopné demokracie v legislativě ČR

Jak jsem již uvedla, analýza v této práci bude obsahovat dvě části. Jako první přistoupím k analyzování legislativy České republiky z hlediska aspektů koncepce obranyschopné demokracie. Budu se opírat o knihu *Militant Democracy Principle in Modern Democracies*, která se zabývá zkoumáním aspektů obranyschopné demokracie u některých vybraných států, které pro tyto účely analyzuje z určitých hledisek. Editor publikace Markus Thiel uvádí skupinu kritérií, na která se máme

⁴⁸ KALIBOVÁ, Klára. *Občanská společnost – přirozená bariéra proti rasismu, xenofobii a krajní pravici*, in BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan. *Nezvaní hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisti*. Praha: Člověk v tísni, 2009: s. 55

zaměřit, chceme-li posuzovat, zda stát je či není obranyschopnou demokracií. Seznam takových kritérií uvádí ve svém eseji již Karl Loewenstein, Thielova kritéria z něho samozřejmě vycházejí, vyznačují se však větší přehledností, strukturovaností do skupin a především snadnější aplikovatelností na současnou dobu.

Následující část práce tedy bude věnována analýze České republiky z hlediska právě těchto kritérií. Jak uvádí Thiel, je poměrně zbytečné a vlastně i nemožné určit, zda stát je či není obranyschopnou demokracií, neboť je krajně nepravděpodobné, že nějaká země nemá ve svém právním systému zanesena žádná opatření sloužící k ochraně před extremismem, terorismem a podobnými hrozbami⁴⁹. Cílem této kapitoly tedy nebude určit, zda Česká republika je či není obranyschopnou demokracií, ale zjistit, jakým způsobem jsou legislativní aspekty koncepce obranyschopné demokracie ukotveny v českém právním systému.

8.1 Právní ochrana nedotknutelného a neporušitelného „demokratického jádra“ státu

První kritérium se týká regulací ochraňujících demokratický základ státu, který je nedotknutelný a nenarušitelný. Nikdo se nesmí pokoušet o svržení současného stavu systému. Podobná opatření najdeme u všech demokracií, rozlišovat však lze mezi těmi, u nichž je tento prvek obsažen v Ústavním právu, a těmi, u nichž je součástí zákonných předpisů.⁵⁰

Hlava 1, článek 9 Ústavy České republiky z roku 1993 obsahuje takové sdělení v odstavci (2) „*Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.*“ a odstavci (3) „*Výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.*“ (Ústava ČR: 1993) První hlava druhé části Trestního zákoníku poté v Oddílu prvním Trestné činy proti základům republiky, cizího státu nebo mezinárodní organizace, obsahuje například trestný čin vlastizrady, rozvracení republiky či záškodnictví.⁵¹

8.2 Legislativa ošetřující extremistické strany a hnutí

Obranyschopná demokracie je obecně chápána zejména jako boj proti extremistickým stranám, organizacím a jejich aktivitám, rozpuštění či zákaz takového

⁴⁹ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 384

⁵⁰ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 403

⁵¹ Česká republika. Trestné činy proti základům republiky, cizího státu nebo mezinárodní organizace. In: *Trestní zákoník*

strany tedy tvoří jakési jádro tohoto typu bojovnosti. Legislativa některých zemí obsahuje možnost zrušení či rozpuštění strany či hnutí, je-li její působení v rozporu s demokratickým základem státu či pokud porušuje jeho důležité hodnoty a principy. Na tomto aspektu se dále zkoumá to, zda stát, co do rozpuštění či zakázání, rozlišuje subjekty na politické strany a politická hnutí a zda je daný zákon uveden v Ústavě či zákonných předpisech.⁵²

Podle zákona 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, legislativa České republiky nerozlišuje v tomto ohledu na politické strany a hnutí. Stejný zákon potom rozlišuje zrušení strany či hnutí a pozastavení jejich činnosti. Je-li politické straně či hnutí pozastavena činnost, má roční lhůtu na odstranění stavu, který byl důvodem tohoto pozastavení. Důvody ke zrušení či pozastavení činnosti strany či hnutí jsou pak obsaženy v § 1 až 5 tohoto zákona, které popisují podmínky ke vzniku a fungování stran a hnutí. V souvislosti s obranou demokracie lze uvést § 4, který uvádí, že „*Vznikat a vyvíjet činnost nemohou strany a hnutí, a) které porušují ústavu a zákony nebo jejichž cílem je odstranění demokratických základů státu, b) které nemají demokratické stanovy nebo nemají demokraticky ustanovené orgány, c) které směřují k uchopení a držení moci zamezujícím druhým stranám a hnutím ucházet se ústavními prostředky o moc nebo které směřují k potlačení rovnoprávnosti občanů, d) jejichž program nebo činnost ohrožují mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů.*“ (Zákon 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích)

8.3 Trestání zneužívání základních práv a svobod

Tento soubor opatření obsahuje legislativní regulace, které jsou určeny k omezení základních práv a svobod, dojde-li k jejich zneužití. V podstatě jde o omezení práv jako je například svoboda projevu a sdružování, či práv politických v případě, že je toto právo zneužito, tedy je-li jím omezen demokratický základ státu.⁵³

Listina základních práv a svobod uvádí taková omezení v Hlavě druhé, Oddílu o základních lidských právech a svobodách. Článek 16, odstavec 4 zní „*Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.*“ (Listina základních práv a svobod: 1993) Téměř stejně

⁵² THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009:s. 406

⁵³ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009:s. 407

znění má pak odstavec 3 článku 20 Oddílu druhého, který spravuje práva politická. Česká legislativa tedy obsahuje omezení základních lidských práv a svobod a politických práv, jsou-li v rozporu s demokratickým základem státu.

8.4 Opatření týkající se pravomocí státních institucí a úředníků

Tento typ legislativních opatření ošetřuje zejména záležitosti týkající se vysoce postavených státních úředníků. Spadá sem především nutnost skládání přísahy o službě státu a možnost trestního stíhání těchto osob.⁵⁴

Slibem musí věrnost České republice přísahat se vstupem do úřadu senátoři, poslanci, členové vlády, ústavní soudci a prezident.⁵⁵ Co se týče trestní odpovědnosti vysoce postavených státních činitelů, prezidenta republiky lze stíhat pouze za velezradu, kterou je myšleno jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Žalobu může podat Senát se souhlasem Poslanecké sněmovny k Ústavnímu soudu. Prezidenta nelze zadržet ani trestně stíhat pro jiný správní delikt, a to ani je-li spáchán v době jeho funkčního období. (Ústava, Hlava 3, článek 65) Na ostatní vysoké státní úředníky se poté vztahuje celý trestní zákoník, avšak s procesněprávní imunitou, což znamená, že je nelze soudit bez souhlasu komory, jejímž jsou členy. (Ústava, Hlava 2, Článek 27, odstavec 4)

8.5 Správní ochrana ústavy

Tento soubor opatření obsahuje legislativu spravující aktivity speciálních orgánů, jejichž úkolem je ochraňovat ústavu České republiky a základní demokratické principy proti vnitřním hrozbám.⁵⁶

Jedním z takových orgánů je Bezpečnostní informační služba, jejímž úkolem je přímo zabezpečovat informace o činnosti namířené proti demokratickým základům státu a ohrožujících jeho bezpečnost. Jeho fungování upravuje zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky a zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě České republiky.

Druhým státním orgánem zabývajícím se ochranou dodržování ústavy je

⁵⁴ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 407

⁵⁵ Ústava ČR, článek 23, článek 69, článek 85, článek 59

⁵⁶ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 407

Ústavní soud. Článek 83 Hlavy druhé Ústavy České republiky, který zní „*Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti.*“ (Ústava ČR)

8.6 Opatření týkající se nouzového stavu

Legislativy mnohých zemí obsahují speciální regulace pro situaci, kdy je vyhlášen stav nouze či stav ohrožení státu. Tato opatření mají zajistit fungování demokratického systému i v době, kdy je na stát vyvíjen velký tlak a jeho svrchovanost je v ohrožení. Obecně jde o opatření, která mají přinést zjednodušení a zrychlení legislativních procesů v takovýchto situacích.⁵⁷

V rámci české legislativy obsahuje opatření tohoto charakteru Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky 110/1998 Sb. Článek 7 tohoto zákona zní „*Parlament může na návrh vlády vyhlásit stav ohrožení státu, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy.*“ (Ústavní soud: 1998) Článek 8 se poté týká zjednodušení legislativních procesů po dobu trvání tohoto zvláštního stavu – vláda může požadovat, aby Parlament projednával vládní návrh zákona ve zkráceném jednání, prezident republiky nemá právo vracet zákony přijaté v tomto jednání a vláda nemůže předkládat návrhy ústavního zákona.⁵⁸

8.7 Ostatní opatření

Poslední soubor tvoří rozličná opatření, která spolu nemusí nijak souviset – jednoduše nikam jinam nezařaditelné regulace, které přispívají k udržení demokratického systému.⁵⁹ Dala by se sem zahrnout základní demokratická opatření, jako například nutnost většiny zákonodárců při hlasování o zákoně pro jeho přijetí.

Tato kapitola popisovala legislativní opatření, která jsou charakteristická pro koncepci obranyschopné demokracie. Bylo zjištěno, nebo se spíše potvrdilo, že Česká republika má ve své legislativě obsažena všechna ze zkoumaných kritérií. Jak jsem již zmínila, nelze určit, zda nějaký stát obranyschopnou demokracií je, či není. Česká republika nicméně obsahuje ve své legislativě všechny prvky typické pro obranyschopnou demokracii a splňuje tak veškerá její kritéria.

⁵⁷ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 408

⁵⁸ Česká republika. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. In: *Ústavní zákony.*

⁵⁹ THIEL, Markus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub., 2009: s. 408

9. Analýza opatření proti pravicovému extremismu

V druhé fázi empirické části práce analyzuji a porovnávám další opatření, kterými Česká republika v tomto ohledu disponuje, a to jak státní, tak z nestátního sektoru. Právě jeho působení je totiž, dle kritiků konceptu obranyschopné demokracie účinnější, než to státní. Všechna opatření, která se v následující analýze objevují, by šlo též zařadit pod poslední bod hodnotících aspektů konceptu obranyschopné demokracie (kapitola 8.1.7 *Ostatní opatření*). Analyzována jsou opatření, jejichž cílem je konkrétně boj proti pravicovému extremismu. Tato opatření jsou tedy v podstatě dílčími částmi koncepce obranyschopné demokracie - v rámci boje státu za ubránění demokracie se zde soustředí pouze na snahu ochránit demokracii před pravicovým extremismem, tedy jen jednou z jejích možných hrozeb.

Opatření jsem primárně rozdělila na státní a nestátní, podle toho, zda jsou realizována státními orgány či neziskovými organizacemi. Dále jsem opatření rozdělila na jednotlivé okruhy podle jejich typu a zaměření, tyto okruhy tvoří jednotlivé podkapitoly. Tabulky na začátku obou podkapitol udávají, jak experti hodnotili opatření obecně na číselné škále 1-5 (5 = nejvyšší účinnost, 1 = nejnižší/žádná účinnost). K těmto hodnotám přihlížím zejména v případě, nejde-li na základě odpovědí na otevřené otázky jednoznačně určit, zda jsou opatření účinná či ne.

9.1 Opatření státu

Následující tabulka udává hodnocení, které jednotlivá opatření získala na číselné škále 1-5 (5 = nejvyšší účinnost, 1 = nejnižší/žádná účinnost).

Tabulka 1: Hodnotící škála - Opatření státu

Opatření	Hodnocení					Průměr
Monitoring	4	2	3	4	3	3,2
Programy primární prevence pro žáky a studenty	2	2	1	2	2	1,8
Vzdělávání pedagogických pracovníků	4	3	2	3	1	2,6
Vzdělávání veřejnosti prostřednictvím kulturních institucí	2	1	2	1	3	1,8
Vzdělávání policejních pracovníků	5	3	3	3	4	3
Vzdělávání justičních pracovníků	5	3	2	3	2	3
Kurzy k extremismu vztahu ke shromažďovacímu právu	4	1	1	2	4	2,4
Bezpečnostní opatření uplatňována při extremistických akcích	4	2	4	3	4	3,4
Opatření pro zamezení infiltrace extremistů do policejních složek	3	4	5	4	4	4

9.1.1 Monitoring pravicově extremistické scény

9.1.1.1 Čtvrtletní a výroční zprávy ministerstva vnitra

Hlavním gestorem problematiky extremismu je v rámci Ministerstva vnitra odbor bezpečnostní politiky. Tento odbor vydává pro každé čtvrtletí dokument shrnující problematiku extremismu na našem území. Každoročně je tímto odborem vydávána též Zpráva o problematice extremismu na území České republiky a Koncepce boje proti extremismu. Oba dokumenty rozlišují na pravicovou a levicovou extremistickou scénu a popisují jejich aktivity za dané období, vývoj a trestnou činnost.

V odpovědích na tuto otázku všichni experti vycházeli z nezpochybnitelně ověřených údajů, jejich názory na tyto zprávy se však liší. Podle expertů z výzkumné, akademické i neziskové sféry zprávy obsahují základní podložené informace, jsou výstižné a objektivní.⁶⁰ Experti z neziskové sféry by uvítali větší spolupráci ministerstva s neziskovým sektorem, což by však přinášelo problémy s

⁶⁰ Exp. Výzk., Exp. Akad., Exp. Nezisk. (2013)

rozdílným pohledem i s aplikací práva.⁶¹ Zcela se liší názor jednoho z akademiků, který zprávy považuje za plytké a též uvádí, že často přebírají informace z médií, často i od samotných extremistů.⁶² Na čem se experti naopak vesměs shodují, je omezený dopad zpráv na veřejnost. Podle hlavního experta Ministerstva vnitra na oblast extremismu, který je též autorem těchto zpráv, je to dáno špatným uspořádáním a malou přehledností webových stránek Ministerstva vnitra, na němž jsou zprávy zveřejňovány. Dle jeho názoru též zprávy v současnosti neplní svou funkci tak, jak by měly kvůli špatné kvalitě podkladů.⁶³

Shrneme-li tyto informace, lze říci, že zprávy jsou považovány za poměrně kvalitní a objektivní, problém však je v jejich malém dopadu na veřejnost a omezené kvalitě podkladů. Svou funkci v současnosti příliš neplní, což je podloženo přímo názorem experta z MV. Přihlédneme-li k obecnému hodnocení na číselné škále, lze monitoring považovat za účinný.

9.1.1.2 Čtvrtletní zprávy BIS

Monitoringem extremistické scény se zabývá i Bezpečnostní Informační Služba, což přímo vyplývá z náplně její činnosti, kterou je shromažďování informací o bezpečnostních hrozbách pro demokratický základ státu. Z monitoringu extremistické scény jsou každého čtvrt roku vydávány zprávy. Tyto zprávy většinou neobsahují žádné nové informace oproti zprávám odboru bezpečnostní politiky MV, jsou spíše jejich zkrácenou, méně obsažnou podobou.⁶⁴ V názorech na jejich kvalitu se dotazovaní experti různí, vyskytly se odpovědi z pozice nezpochybnitelně ověřených údajů a kvalifikovaných odhadů. Podle expertů z akademické sféry jsou zprávy výstižné a objektivní, dle jednoho dokonce přesnější než zprávy MV, k veřejnosti se bohužel dostávají ještě méně.⁶⁵ Podle expertů z MV a z výzkumné oblasti jsou zprávy BIS poněkud příliš obecné a vágní.⁶⁶

9.1.2 Vzdělávání

9.1.2.1 Vzdělávací programy pro žáky a studenty

Ministerstvo vnitra se v Koncepti boje proti extremismu zavazuje k podpoře

⁶¹ Exp. Nezisk. (2013)

⁶² Exp. Akad. (2013)

⁶³ Exp. MV. (2013)

⁶⁴ Exp. Nezisk., Exp. Výzk. (2013)

⁶⁵ Exp. Akad. (2013)

⁶⁶ Exp. MV, Exp. Výzk. (2013)

programů primární prevence zaměřených na problematiku extremismu.⁶⁷ Právě v tomto bodě, tedy v prevenci, se zobrazuje spolupráce státního a nestátního sektoru. Nevládní organizace přijdou s určitým vzdělávacím či preventivním programem, a odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra pak poskytne lektory, podkladové materiály, zejména však finanční prostředky.⁶⁸ Tato spolupráce však může být poněkud problematická, jak ilustruje expert z neziskového sektoru na příkladu projektu „Extremismus - ...a co na to zákon?“, na němž se podílel. K realizaci tohoto projektu, který vzešel z iniciativy Preventivně informačního oddělení Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy, byl přizván jakožto předseda o.s. Imperativ. Program obsahoval několik částí: vyškolení lektorů z řad policistů, výrobu propagačních pomůcek, výrobu počítačové hry a supervizní seminář, kde měl být evaluován a v případě kladného hodnocení rozšířen do škol po celé České republice. Kladného hodnocení se projektu od supervizora, kterým byl tehdejší ředitel protiextremistického oddělení Policie ČR i dalších zúčastněných osob, skutečně dostalo, nicméně projekt nebyl dále realizován, a to z důvodu nezájmu Policie ČR. „*Doslova vše působí dojmem, že si policie udělala jen čárku za splněný projekt v problematice prevence kriminality.*“ (Exp. Nezisk., 2013) Dodává, že policií je stále podceňována důležitost prevence kriminality se zaměřením na problematiku extremismu. Dále je dle jeho názoru málo projektů realizovaných ve spolupráci státu a nevládní sféry.⁶⁹ Experti z výzkumné oblasti a z MV se shodují, že prevence je rozhodně potřebná, je však třeba dávat pozor na to, aby nebyla spíše kontraproduktivní a nevyvolala naopak příklon k pravicově extremistické scéně. Je tedy potřebná správná forma prezentace, například za pomoci využití bývalých členů pravicově extremistických hnutí.⁷⁰ Kvalitně provedených projektů je velmi málo, bývají špatně zacílené a nejsou evaluovatelné, neboť neexistují objektivní kritéria pro měření jejich úspěšnosti. Spolupráce Odboru prevence kriminality, který disponuje financemi na podobné programy, a nevládních organizací už navíc v současnosti příliš neprobíhá. Odbor většinu financí investoval do programu Úsvit, který se zaměřoval na problematiku sociálně vyloučených lokalit, a na prevenci ve školách nezobývají prostředky.⁷¹

⁶⁷ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012.* Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012: s. 183

⁶⁸ Exp. MV (2013)

⁶⁹ Exp. Nezisk. (2013)

⁷⁰ Exp. Výzk., Exp. MV (2013)

⁷¹ Exp. MV (2013)

Experti hodnotí z pozice kvalifikovaných či vlastních odhadů a jejich odpovědi lze shrnout tak, že vzdělávací projekty a primární prevence ve školách zaměřené na tuto problematiku považují za důležité, problémem je však realizace projektů, a to zejména co se týče financování a způsobu provedení. Problematickým bodem je zde spolupráce státu a nestátního sektoru. Účinnost je tedy těmito **faktory** podmíněna.

9.1.2.2 Vzdělávání pedagogů

Vzdělávání pedagogů je zajištěno Metodickým doporučením k primární prevenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jeho část *Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus* obsahuje základní informace o těchto jevech a také doporučení pro pedagogy, jak na takovéto projevy u svých žáků reagovat a vyrovnávat se s nimi.⁷² Dotazovaní experti odpovídají z pozice kvalifikovaných odhadů či vlastních odhadů a shodují ve svých odpovědích na tom, že Metodické doporučení pedagogům je co do problematiky extremismu nedostačující. Informace jsou jen velice základní, problematický je i doporučující charakter dokumentu, který nezavazuje pedagogy ke správnému jednání.⁷³ „Dle mých zkušeností umí na tyto otázky věcně a účinně reagovat minimum pedagogů. Je to různé, ale někteří mají skutečně fatální mezery ve znalostech o subkulturách.“ (Exp. Výzk., 2013)

Na základě shodných odpovědí expertů lze tedy současný stav vzdělávání pedagogů v problematice extremismu hodnotit jako nedostatečný, neefektivní a opatření jako neúčinné.

9.1.2.3 Vzdělávání veřejnosti

Nejrůznější státní příspěvkové organizace, jako například Památník Terežín, Muzeum romské kultury, Památník Lidice a další, pořádají různé vzdělávací programy, které zahrnují exkurze, přednášky, besedy a výstavy, jejichž cílem je připomenout nedávnou historii, a tím pomoci eliminovat společenské jevy jako je rasismus a xenofobie, které jsou úzce provázané s pravicovým extremismem.⁷⁴ Tyto programy jsou určeny široké veřejnosti, někdy je využívají také školy jako vzdělávací pomůcku. Expert z neziskové sféry uvádí, že tato tzv. zážitková

⁷² MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. 2010, str. 72-77

⁷³ Exp. Akad., Exp. MV, Exp. Nezisk. (2013)

⁷⁴ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012: s. 202

pedagogika je velice účinná díky svému „praktickému“ charakteru, problém je však s jejím zařazením do školních osnov a též s financováním.⁷⁵

Dotazovaní experti ve svých odpovědích vycházejí z odhadů a shodují se na tom, že dopad na veřejnost je u těchto institucí značně omezený zejména z důvodu jejího nezájmu. Jejich účinnost může být vysoká, je-li program kvalitně realizován, nicméně dopad na veřejné mínění je minimální.⁷⁶ Účinnost tohoto opatření tedy není vysoká, i když by být mohla, pokud by tyto aktivity byly vedeny kvalitně a veřejnost by o ně jevila větší zájem.

9.1.2.4 Vzdělávání policejních pracovníků v oblasti extremismu

Nejzákladnější informace o problematice extremismu dostává každý řadový policista v rámci své standardní průpravy. Dále jsou tu nadstavbové kurzy pro velitele bezpečnostních opatření a nakonec specializační kurzy pro kriminalisty, kteří se zaměřují konkrétně na problematiku extremismu.⁷⁷

U této otázky se vyskytly odpovědi z pozice kvalifikovaných odhadů a z vlastních odhadů. Lze je shrnout tak, že kurzy pro policisty jsou považovány za důležité, problematické jsou však následující oblasti. První je vedení kurzu, tedy je-li veden skutečně kvalitním odborníkem, či někým, kdo s oblastí nemá mnoho zkušeností.⁷⁸ Druhou je stále nízký počet vyškolených specialistů.⁷⁹ Expert z MV tvrdí, že kurzy jsou úspěšné a je zde patrný posun, ač není stoprocentní.⁸⁰ Obecně považují experti kurzy za účinné opatření boje proti extremismu, i když jsou zde (výše zmíněné) nedostatky.

9.1.2.5 Vzdělávání justičních pracovníků

Soudci a státní zástupci jsou v problematice extremismu vzdělávání prostřednictvím kurzů Justiční akademie zaměřených na posuzování zločinů spadajících pod tuto oblast.⁸¹ U této odpovědi experti hodnotili ze všech tří pozic, v názorech se poměrně shodují. „*Prohlubovat specializaci justičních pracovníků na tuto oblast je nutné – policisté si často stěžují na malou orientaci soudců a státních zástupců v*

⁷⁵ Exp. Nezisk. (2013)

⁷⁶ Exp. Akad., Exp. Výzk., Exp. Nezisk., Exp. MV (2013)

⁷⁷ Exp. MV (2013)

⁷⁸ Exp. Akad. (2013)

⁷⁹ Exp. Nezisk. (2013)

⁸⁰ Exp. MV (2013)

⁸¹ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012: s. 185

problematicke. Justiční akademie se snaží pořádat tematické kurzy, jde o to, aby byli kontinuálně vzděláváni specialisté a tyto kauzy nebyly přidělovány náhodně či za trest.“ (Exp. Výzk., 2013) Hlavním problémem potom je, že tyto kurzy jsou dobrovolné a mnoho justičních pracovníků je nenavštěvuje.⁸² Se soudním posuzováním extremismu souvisí též problematika extremistické symboliky, které se budu věnovat dále v práci.

Lze říci, že toto opatření je důležité, svou funkci však v současném stavu neplní a není příliš účinné.

9.1.3 Konzultační dny ke shromažďovacímu právu

Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra pořádá dvakrát do roka konzultační dny pro krajské koordinátory shromažďovací agendy, jejichž cílem je proškolení je pro případ, že by se ve městě v daném kraji konala extremistická demonstrace. Zastupitelstvo města se pak má obracet na krajského koordinátora a ne na odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra. V praxi to takto nicméně příliš nefunguje a tyto situace většinou řeší právě tento odbor, jak se vyjádřil expert z MV.⁸³

I u této odpovědi se vyskytla hodnocení ze všech tří pozic. Lze z nich vyvodit závěr, že proškolení jako taková jsou velice potřebná, neboť je třeba sjednocovat praxi v rámci měst.⁸⁴ Systém odboru bezpečnostní politiky však neplní svou funkci tak, jak by měl. Nejde tedy o účinné opatření.

9.1.4 Bezpečnostní strategie

Policie ČR při zasahování na extremistických akcích, tedy především demonstracích a pochodech, poměrně nově využívá strategii „Low profile policing“, která je založena na minimální prezentování policejní síly a strategii „3D“, kde policisté přistupují nejdříve k diskuzi, snaží se snižovat napětí, a až v případě že tento přístup nefunguje, přistoupí k různé akci. Součástí těchto strategií jsou Antikonfliktní týmy, které jsou složeny z lidí, kteří prošli speciálním kurzem a náplní jejich činnosti je snižování napětí a vyjednávání.⁸⁵

Názory dotazovaných expertů se zde různí, vycházejí z nezpochybnitelných údajů a z kvalifikovaných odhadů. Experti se vesměs staví na stranu těchto strategií,

⁸² Exp. MV (2013)

⁸³ Exp. MV (2013)

⁸⁴ Exp. Výzk. (2013)

⁸⁵ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012.* Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012

jsou podle nich vítanou změnou a přínosem oproti dřívějšímu, jde o velice progresivní postupy, které by měly mít podporu, i když nemusí být vždy snadno aplikovatelné.⁸⁶ Zajímavý je zcela odlišný názor experta z akademické sféry, podle něhož jsou tyto strategie používány buď špatně, nebo jsou nefunkční. Policie podle něho zasahuje často příliš tvrdě, nebo naopak vůbec, za stejných podmínek se pak její zásahy liší podle případů. Podobně skeptický je i k antikonfliktním týmům.⁸⁷

I přesto, že má jeden z expertů na tato opatření zcela odlišný názor, lze je na základě většiny kladných odpovědí hodnotit jako velice úspěšná.

9.1.5 Opatření proti infiltraci extremistů do řad bezpečnostních složek ČR

Tato opatření se povedlo prosadit pro všechny bezpečnostní sbory. Mají několik pilířů – screening dokumentů, psychologické testy, a zvláštní důležitost přikládá expert z MV poměrně nové povinnosti podepisování čestných prohlášení, kde členové bezpečnostních sborů deklarují, že nejsou extremisté. V případě, že se člen bezpečnostního sboru projeví jako extremističtí, lze mu na základě čestného prohlášení udělit vyhazov, což dříve nebylo možné.⁸⁸ Je zřejmé, že podobná opatření nemohou nikdy dosáhnout stoprocentní účinnosti, problém je též určit co jsou, a co ještě nejsou extremistické názory.⁸⁹ I sem se promítá problém absence seznamu zakázané symboliky.⁹⁰ Dotazovaní experti hodnotí z pozic kvalifikovaných odhadů a vlastních odhadů a shodují se na tom, že opatření jsou velice nutná, přísná, a mají tedy vysokou účinnost.

⁸⁶ Exp. MV, Exp. Nezisk., Exp. Akad. Exp. Výzk. (2013)

⁸⁷ Exp. Akad. (2013)

⁸⁸ Exp. MV (2013)

⁸⁹ Exp. Výzk. (2013)

⁹⁰ Exp. MV (2013)

9.2 Opatření nestátního sektoru

Následující tabulka udává hodnocení, které jednotlivá opatření získala na číselné škále 1-5 (5 = nejvyšší účinnost, 1 = nejnižší/žádná účinnost).

Tabulka 2: Hodnotící škála - Opatření nestátního sektoru

Opatření	Hodnocení					Průměr
Monitoring a zpravodajství z pravicově extremistické scény – mezinárodní spolupráce	4	4	3	4	3	3,6
Vzdělávací programy ve školách (studenti i učitelé)	3	4	2	3	2	2,8
Vzdělávání veřejnosti	2	2	1	1	2	1,6
Přímé akce – sdružování za účelem vyjádření nesouhlasu s pravicovými extremisty (demonstrace, pochody)	4	4	3	3	3	3,4

9.2.1 Monitoring a zpravodajství z extremistické scény

Česká republika je součástí evropské informační sítě *RAXEN*, fungující v rámci European Union monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Za ČR ji koordinuje Člověk v tísni spolu s dalšími neziskovými organizacemi (Tolerance a Občanská společnost, Bejt Praha, Centrum pro integraci cizinců, Centrum pro aplikovanou antropologii a terénní výzkum ZČU). Síť má cíl poskytovat Evropské unii informace o stavu projevů rasismu, xenofobie, antisemitismu a dalších typů diskriminace v jejich členských zemích. Na základě těchto informací jsou poté vytvářeny studie, které formulují opatření pro potlačení těchto projevů.⁹¹

Toto opatření hodnotili všichni experti z pozice vlastního odhadu. V odpovědích se různí - „*Jsem velmi skeptický nad těmito aktivitami.*“ (Exp. Akad., 2013). Expert z MV upozorňuje na riziko tendenčnosti monitoringu, který je jednostranně zaměřen, (tedy jen na aspekty typické pro pravicový extremismus) nicméně uznává, že nevládní organizace dovedou mnohdy tímto způsobem stát „vyprovokovat“ k aktivitě a upozornit na určité problémy, tento alternativní zdroj monitoringu tedy oceňuje.⁹² Dle experta z akademické sféry obsahují tyto zprávy správné informace, jejich dopad na veřejnost je však nízký.⁹³

Vzhledem k tomu, že v číselném hodnocení účinnosti získalo opatření číslo 3,6 – tedy poměrně vysokou hodnotu, lze ho považovat za účinné, i když s jistými

⁹¹ Člověk v tísni, 2006

⁹² Exp. MV (2013)

⁹³ Exp. Akad. (2013)

výtkami.

9.2.2 Vzdělávání

9.2.2.1 Vzdělávací projekty pro školy

Projekty pro vzdělávání dětí a učitelů, např. rozsáhlý projekt „Dovedu to pochopit? - Hrozby neonacismu“ (Asi-Milování, Člověk v tísní) který obsahoval semináře pro VŠ, SŠ i ZŠ, veřejnou kampaň a též metodickou příručku pro učitele o zpracování tématu pravicového extremismu⁹⁴ či projekt O.s. Romea „Vzájemnou spoluprací neromských a romských žáků k odstranění rasismu a xenofobie ve školách a ve společnostech“ který obsahoval vydávání multikulturního časopisu Romano voďori, poskytování psychologického poradenství, workshopy či metodické příručky pro pedagogy.⁹⁵

Expertů z neziskové a z akademické sféry, kteří hodnotí z pozice kvalifikovaných odhadů, se shodují na tom, že tyto projekty jsou úspěšné, látku podávají srozumitelně a je o ně velký zájem ze strany pedagogů.⁹⁶ Poněkud se liší názor experta z MV, který hodnotí z pozice vlastního odhadu. Podle něho je problém v evaluaci těchto projektů, nelze změřit jejich úspěšnost a též mohou být špatně zacíleny – chodí se na gymnázia, a ne například na učňovské školy, kde by se tyto problémy mohly vyskytovat spíše.⁹⁷

Na základě odpovědí lze konstatovat, že preventivní projekty neziskových organizací jsou považovány za účinná opatření, i když mají své nedostatky.

9.2.2.2 Vzdělávání veřejnosti

Tato opatření zahrnují vzdělávací, kulturní a osvětové aktivity s cílem zvýšit povědomí veřejnosti o nebezpečí pravicového extremismu, rasismu a xenofobie ve společnosti. Obnášejí nejčastěji nejrůznější přednášky, diskuze, promítání či mediální kampaně. Šlo například o kampaň „Nebýt nácek nestačí“ (Organizace Alerta, Iniciativa Ne rasismu) či „Nedívej se černobíle“ Českého helsinského výboru, který byl zaměřen na odstraňování předsudků vůči romské menšině, zejména u mládeže.⁹⁸

Expertů hodnotí z pozice vlastních odhadů a shodují se na tom, že problémem u těchto aktivit je zacílení. „Na podobné akce většinou chodí „již přesvědčení“, tedy

⁹⁴ ASI-MILOVÁNÍ, ČLOVĚK V TÍSNÍ. *Hrozby neonacismu. Příležitosti demokracie*. 2009: s. 6

⁹⁵ ROMEA, 2009

⁹⁶ Exp. Nezisk., Exp. Akad. (2013)

⁹⁷ Exp. MV (2013)

⁹⁸ Český helsinský výbor, 2008

nikoli cílová skupina (potenciální pravicoví extremisté).“ (Exp. Výzkum, 2013). Je tedy oslovena jen malá část společnosti a nelze říci, že by tato opatření byla účinná ve smyslu přesvědčení široké veřejnosti o nebezpečí jevů spojených s pravicovým extremismem.⁹⁹ Otázkou může být také kvalita těchto kampaní.¹⁰⁰

9.2.3 Občanské reakce na pochody a demonstrace pravicových extremistů

9.2.3.1 Demonstrace pořádané ustálenými organizacemi

Nejrůznější organizace (nejvýraznějšími jsou například Organizace Alerta, Iniciativa Ne Rasismu či Antifašistická akce) pořádají demonstrace či pochody reagující na konkrétní akci pravicových extremistů, jejichž účelem je narušit jejich demonstraci či zamezit jim v pochodu městem.

Vyskytly se odpovědi z pozice kvalifikovaných odhadů a vlastních odhadů, nicméně se experti vesměs shodují na tom, že tyto akce mají své opodstatnění, jsou-li řádně organizačně zvládnuty. Značný problém však vidí v častém přerůstání v násilné střety obou stran a porušování zákona.¹⁰¹ Expert z neziskové oblasti potom vidí problém v účasti anarchistů na těchto akcích.¹⁰²

Lze tedy konstatovat (s přihlédnutím k hodnocení opatření na škále) že přímé akce organizací proti neonacistickým demonstracím jsou účinné, problematické jsou v momentě, kdy dojde k porušování zákona.

9.2.3.2 Demonstrace pořádané lokálními iniciativami

V posledních letech začaly vznikat nejrůznější neformální iniciativy, které celou svou aktivitu směřují jako reakci na konkrétní akci (demonstraci či pochod) pravicových extremistů. Například Brno Blokuje, Iniciativa Nenávist není řešení, Kralupy proti neonacismu, V Ústí neonacisty nechceme. Od předešlého typu reakcí se toto opatření liší tím, že jde o lokálně vzniklé iniciativy. Nejde tedy o „aktivisty z povolání“ ale o běžné občany, kteří se sdruží v neformální uskupení proto, že nesouhlasí s demonstrací pravicově extremistických myšlenek a šířením strachu ve svém městě.

Expertů hodnotí z pozice kvalifikovaných odhadů a vlastních odhadů, a i u tohoto opatření se shodují na tom, že je účinné, nedochází-li k násilnostem, narušování veřejného pořádku a vše je řádně zorganizováno. Nicméně jsou lokální

⁹⁹ Exp. MV, Exp. Akad., Exp. Výzk. (2013)

¹⁰⁰ Exp. MV (2013)

¹⁰¹ Exp. MV, Exp. Akad. (2013)

¹⁰² Exp. Nezisk. (2013)

iniciativy hodnoceny lépe, než opatření předchozí. „Obecně jsou fungující lokální iniciativy důležitější než import jedné konkrétní akce „řemeslnými aktivisty“ odjinud.“ (Exp. Výzkum). Podle experta z akademické oblasti jsou tyto aktivity smysluplné a mohou přispět k aktivizaci občanské společnosti.¹⁰³

9.3 Spolupráce státního a nestátního sektoru

Jedním z bodů spolupráce sektorů jsou vzdělávací projekty pro školy, které jsou popsány v kapitole 9.1.2.1 Vzdělávací programy pro žáky a studenty. Tato spolupráce je experty vyhodnocena jako problematická, ne příliš funkční.

V minulosti však probíhal též jiný typ spolupráce, a to v rámci skupin Task force, které vznikly v roce 2009. Byly zřízeny tři skupiny: Task force A, která se zabývala prací Ministerstva vnitra, Policie a zpravodajských služeb a Task force B, která se zabývala právními otázkami extremismu¹⁰⁴. Poslední skupina, Task force C, byla odborná skupina k extremismu, která sdružovala zástupce nevládních, romských, židovských organizací, akademické obce, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Úřadu vlády.¹⁰⁵ Tato skupina se zabývala hledáním řešení slabých míst v boji proti extremismu. Skupiny byly však po neshodách mezi zúčastněnými odborníky v roce 2011 zrušeny.¹⁰⁶

U tohoto opatření se vyskytly odpovědi z pozice nezpochybnitelně ověřených údajů či vlastních odhadů. Experti se shodují, že model spolupráce v této podobě nebyl funkční. Zúčastnění se vyznačovali odlišnými přístupy a bylo tedy těžké najít konsenzus, proto také došlo k rozpadu skupiny. Do budoucna však považují tento typ spolupráce mezi státním a nestátním sektorem za žádoucí, ovšem v jiné podobě.¹⁰⁷

9.4 Další opatření

V rámci expertního šetření jsem se též ptala, jaká další opatření považují experti za důležitá, případně jaká opatření v České republice postrádají. Ta popisují v následující kapitole.

¹⁰³ Exp. Akad. (2013)

¹⁰⁴ Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Boj proti rasismu, xenofobii a extremismu ve střední Evropě*. 2011: Str. 50

¹⁰⁵ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012

¹⁰⁶ Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Boj proti rasismu, xenofobii a extremismu ve střední Evropě*. 2011: Str. 50

¹⁰⁷ Exp. Výzk., Exp. MV, Exp. Akad., Exp. Nezisk. (2013)

9.4.1 Péče o oběti zločinů z nenávisti

Expert z ministerstva vnitra považuje za důležitou následnou péči o oběti zločinů z nenávisti. Jediná organizace v České republice, která se cíleně zabývá pomocí obětím Hate Crime, tedy zločinů z nenávisti, je IN-Iustitia. Její náplní je poskytování zejména právní pomoci těmto obětím, zabývá se však též například vzděláváním veřejnosti.¹⁰⁸ Další organizací, pod jejíž kompetenci spadá mimo jiné i pomoc obětím zločinů z nenávisti, je například Bílý kruh bezpečí.¹⁰⁹

9.4.2 Tzv. Exitové programy

I tento typ opatření se týká následné péče. Jde však o práci se členy pravicově extremistických skupin, kteří chtějí scénu opustit a potřebují pomoc s navrácením do běžného života. V České republice neexistuje podobná iniciativa, výzkumný expert však dává za příklad německou organizaci Exit Deutschland, která kromě pomoci bývalým pravicovým extremistům například analyzuje pravicově extremistickou scénu a zabývá se aktivizací demokratické společnosti.¹¹⁰ Podle Kláry Kalibové, ředitelky organizace IN-Iustitia, by však podobné projekty v České republice existovat neměly, dokud nebude řádně ošetřena problematika pomoci obětím zločinů z nenávisti.¹¹¹

9.4.3 Sjednocení závadové symboliky

Expert z ministerstva vnitra a z neziskové sféry se shodují na nutnosti sjednocení závadové symboliky. V České republice neexistuje seznam zakázaných extremistických symbolů, v soudních řízeních je tedy jejich význam posuzován vždy v rámci kontextu, ve kterém se vyskytly. To je problematické – často vznikají bizarní rozsudky a je nutné využívat soudní znalce extremismu.¹¹² Sjednocením závadové symboliky a vytvořením metodiky pro účely trestního stíhání, která by byla součástí zákona, by odpadla nutnost využívat vždy soudní znalce, kteří se mohou snadno ocitnout v ohrožení.¹¹³ Právní předpisy související s postihem kriminality spojené s pravicovým extremismem jsou účinné, na čemž se shodli všichni experti, problém však nastává v jejich konkrétní aplikaci.¹¹⁴ To je důsledkem právě absence

¹⁰⁸ IN-Iustitia, 2012

¹⁰⁹ Bílý kruh bezpečí, 2009

¹¹⁰ Exit Deutschland, 2013

¹¹¹ Organizace pro pomoc uprchlíkům. *Boj proti rasismu, xenofobii a extremismu ve střední Evropě*. 2011: Str. 55

¹¹² Exp. MV (2013)

¹¹³ Exp. Nezisk. (2013)

¹¹⁴ Exp. Výzk., Exp. Akad., Exp. MV (2013)

jednotného seznamu závadové symboliky a též malé účasti justičních pracovníků na kurzech k extremismu, což podrobněji rozepisují výše.

9.4.4 Působení na snižování radikalizace majority

Ač ministerstvo vnitra odděluje problematiku sociálně vyloučených lokalit od problematiky pravicového extremismu, expert z ministerstva vnitra uvádí jako důležité opatření právě práci v těchto lokalitách, a to proto, aby se běžná populace nepřipojovala na stranu extremistů. Jde o české specifikum a je třeba působit na snižování radikalizace majoritní společnosti. V roce 2009 spustilo ministerstvo vnitra Program prevence kriminality a extremismu – Úsvit.¹¹⁵ Jeho cílem bylo zlepšení veřejného pořádku v sociálně vyloučených lokalitách, podpora nerepresivních metod práce policie, eliminace sociálně rizikových jevů a prevence útoků páchaných extremistickými uskupeními. V rámci programu Úsvit byl realizován též projekt Asistent prevence kriminality, který měl za cíl mimo jiné změnu negativního pohledu majoritní společnosti na sociálně vyloučené osoby.¹¹⁶

¹¹⁵ Exp. MV (2013)

¹¹⁶ MV ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012: s. 187

10. Výsledky analýzy a závěr

Hlavním cílem práce bylo analyzovat za pomoci expertů opatření státu a nestátních organizací proti pravicovému extremismu, posoudit jejich klady a zápory a vybrat ta, která jsou považována za nejdůležitější. Souhrn uvádím v následujících tabulkách. Detailnější popis jednotlivých opatření je v kapitolách 9.1 a 9.2., tabulky zde uvádím neboť výstižně a přehledně shrnují získané poznatky.

První z výzkumných otázek se týkala opatření státu. Jak je vidět z následující tabulky, mezi nejúčinnější opatření státních orgánů patří tyto aktivity: Monitoring pravicově extremistické scény pocházející od ministerstva vnitra i od Bezpečnostní informační služby, vzdělávání policistů prostřednictvím specializačních kurzů, nové bezpečnostní strategie Policie ČR (Low profile policing a antikonfliktní týmy) a opatření pro zamezení infiltrace extremistů do bezpečnostních sborů.

Tabulka 3: Opatření státu

Opatření	Aktér	Klady	Zápory/Nedostatky
Monitoring	OBP MV	Objektivita; výstižnost	Malý dopad na veřejnost; Přejímání informací z médií
	BIS	Objektivita; výstižnost	Malý dopad na veřejnost
Vzdělávání policistů	P ČR	Kvalitní vedení kurzů; došlo k pokroku	Málo expertů v řadách policie; malé proškolení řadových policistů; nekvalitní vedení kurzů
Bezpečnostní strategie	P ČR	Pokrok oproti dřívějším strategiím; represe jen jsou-li nezbytně nutné	Ne vždy aplikovatelné; „měření dvojím metrem“
Infiltrace extremistů	MV, P ČR	Přísnost opatření; prosazeno pro všechny ozbrojené složky	Nelze dosáhnout 100% úspěšnosti; problém se stanovením; absence seznamu zakázané symboliky

Nejúčinnější opatření nestátního sektoru jsou uvedena v následující tabulce. Jsou jimi: Monitoring pravicově extremistické scény prostřednictvím mezinárodní sítě RAXEN, vzdělávací projekty pro školy a reakce na pochody a demonstrace pravicových extremistů, přičemž lépe byly hodnoceny akce lokálních iniciativ.

Vztáhneme-li výsledek této části analýzy k teoretickému základu, tedy ke kritice obranyschopné teorie, vidíme, že se zde objevují oba typy působení občanské společnosti proti pravicovému extremismu. První typ, tedy vzdělávání veřejnosti k demokratickým hodnotám, je reprezentován vzdělávacími projekty pro školy i osvětovými programy pro veřejnost, ty však nebyly experty zhodnoceny jako příliš účinné. Co se týče druhého typu, tedy občanského aktivismu, jsou zde reakce na

pochody pravicových extremistů a pořádání různých demonstrací. Experty byly jako účinnější zhodnoceny aktivity lokálních iniciativ, které vzniknout v reakci na konkrétní akci pravicových extremistů, stejně tak je lokální charakter vyzdvihován v teorii.

Tabulka 4: Opatření nestátního sektoru

Opatření	Aktér	Klady	Zápory/Nedostatky
Monitoring	RAXEN	Správné informace	Malý dopad na veřejnost; často tendenční
Vzdělávací projekty pro školy	ČvT, Varianty, Romea	Srozumitelnost; zájem pedagogů; vyškolení lektorů	Omezený dopad na veřejnost; vyhodnocování; špatný výběr škol
Reakce na pochody pravicových extremistů	INR, Alerta, Antifa	Aktivizace občanské společnosti	Problematická medializace; narušení veřejného pořádku; někdy porušování zákona
	Lokální iniciativy	Aktivizace občanské společnosti; úspěšné (více než předchozí)	Problematická medializace; narušení veřejného pořádku; někdy porušování zákona

Další z výzkumných otázek se týkala oblastí, ve kterých stát a nestátní sektor spolupracují. Touto oblastí je v současnosti pouze vzdělávání a preventivní programy pro školy, které jsou realizovány ve spolupráci státu a nestátních organizací. Tato spolupráce nebyla ohodnocena jako příliš funkční. Vzdělávací projekty jsou považovány za důležité, problémy jsou však v jejich kvalitě, financování a v problematické spolupráci státu a nestátních organizací. V minulosti spolupráce probíhala prostřednictvím skupin Task Force, ty však byly rozpuštěny, neboť byl tento model spolupráce nefunkční.

Tabulka 5: Spolupráce státu a nestátního sektoru

Opatření	Aktér	Klady	Zápory/Nedostatky
Vzdělávací projekty/prevence	P ČR, MŠMT, MV Asi-Milování, O.s.Imperativ, Varianty	Kvalita projektů; vyškolení lektorů	Financování; problematická spolupráce; nekvalitní projekty; P ČR podceňuje prevenci

Poslední výzkumná otázka se týkala analýzy české legislativy z hlediska kritérií obranyschopné demokracie. Bylo zjištěno, že legislativa České republiky obsahuje všechna z uvedených kritérií.

Závěrem lze konstatovat následující zjištění. Česká republika ve své legislativě splňuje všechna kritéria typická pro teoretickou koncepci obranyschopné demokracie. Ve své práci jsem koncepci obranyschopné demokracie zúžila na problematiku pravicového extremismu a analýzou opatření proti tomuto fenomenu

jsem zjistila, že státní orgány sice mnohými disponují, zdaleka ne všechna jsou však účinná. Vztáhneme-li opatření nestátního sektoru k teoriím kritizujícím koncepci obranyschopné demokracie, zjistila jsem, že česká občanská společnost obsahuje oba typy působení popsány v těchto kritikách, tedy vzdělávání i aktivismus. Nejméně funkčním bodem celé politiky boje proti pravicovému extremismu je spolupráce státu a nestátní sféry. Do budoucna je potřeba zejména sjednotit zakázanou symboliku a kritéria pro posuzování trestných činů spojených s pravicovým extremismem, též je třeba preventivně působit na radikalizaci majoritní společnosti.

Expertní dotazování se pro toto téma ukázalo být vhodné, přesnějších výsledků by však mohlo být dosaženo při větším počtu respondentů a při větších časových možnostech expertů. Kvalitnějších výsledků by mohlo být dosaženo například tím způsobem, že by expertům bylo umožněno přímo reagovat na své odpovědi a rozvinula by se diskuze. Pro další zpracování této problematiky by tedy byla vhodná například skupinová diskuze či Delphi metoda, ani jednu z těchto metod však z mé pozice nebylo možné uskutečnit – odborníků není mnoho a vícekolové dotazování by zabralo velké množství času (v řádu několika měsíců). Opakované dotazování by experty příliš zatěžovalo.

Summary

The main aim of this bachelor thesis was to analyse measures against right-wing extremism enforced in the Czech Republic. The analysis was based on the theoretical background of Kurt Loewenstein's Militant democracy and also his critics. The Militant democracy theory is based on the statement that democracy is harmful because it provides to its enemies (in this case right-wing extremists) the possibility to destroy it easily and by its own means. It is therefore desirable for every democratic country to have legal measures that fight those enemies, although they deny the basic democratic values. Critics of this theory, on the other hand, claim that it is not correct for a democratic state to deny its principles this way and those repressive measures are not very effective either. More effective is, according to this critics, the impact of civil society by means of education activities and civil activism.

According to those theories, the measures analysed in this thesis come both from the state and from non-governmental organizations. At first was analysed the legal system of the Czech Republic in accordance with the criteria typical for

Militant democracy. It was discovered that all of those general aspects are contained in Czech legal system. The second part of the analysis then concerned concrete measures coming from both the state and non-governmental organizations; the main aim was to identify the most efficient ones. The method for this analysis was an expert survey among five specialists in this topic, coming from various fields of activity. The conclusion of the analysis is, that the most efficient measures of state are: monitoring of the right-wing extremist scene, education of police specialists, security measures of the police enforced during extremist actions and measures against infiltration of extremists in the security corps. Most efficient measures of non-governmental organizations on the other hand are: monitoring of the right-wing extremist scene, educational programs in schools and civil activism. I also asked about cooperation of the state and non-governmental sector. This cooperation only takes place in the field of educational programs for schools and it is not very functional. As to the future, it is primarily needed to create a united list of prohibited symbols of right-wing extremism and criteria for judging crimes related to it.

Použitá literatura

ANTIFA.CZ. *Kdo jsme*. [online]. 30.10.2008. [cit. 13.4.2013]. Dostupné z: <http://www.antifa.cz/content/kdo-jsme>

ASI-MILOVÁNÍ, ČLOVĚK V TÍSNI. *Hrozby neonacismu. Příležitosti demokracie*. Vyd. 1. Asi-milování, 2009. 221 s. ISBN: 978-80-254-7147-0

BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 285 s. ISBN 978-80-247-3797-3.

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *O nás*. [online] 2009. [cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

BROŽ, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, ed. a ČERNÝ, Jan, ed. *Nezvaní hosté: sborník textů pro města a obce, které se zamýšlejí nad možností aktivně bránit shromáždění z nenávisťi*. Praha: Člověk v tísni, 2009. 96 s. ISBN 978-80-86961-75-0.

CEJP, Martin. *Aplikace výzkumných metod a technik v kriminologii*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2011. 133 s. ISBN 978-80-7338-108-0

ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2005. 207 s. ISBN 80-86861-84-4

Česká republika. O sdružování v politických stranách a v politických hnutích. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/424_1991.pdf

Česká republika. Trestné činy proti základům republiky, cizího státu nebo mezinárodní organizace. In: *Trestní zákoník*. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/cast2h9d2.aspx>

Česká republika. *Ústava České republiky*. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Česká republika. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. In: *Ústavní zákony*. Dostupné z: http://www.usoud.cz/dalsi-ustavni-zakony/?tx_ttnews%5Btt_news

%5D=380&cHash=6f07f2ab1681eee3ad3c46b7d19b55c2

Česká republika. Základní lidská práva a svobody. In: *Listina základních práv a svobod*. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Nedívej se černobíle, aneb osvětou proti nesnášenlivosti* [online]. 2008. [cit. 6.5.2013]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2008063005>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Projekt RAXEN* [online]. 2006. [cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <http://old.clovekvtisni.cz/index2.php?id=399>

EXIT DEUTSCHLAND. *We provide ways out of extremism*. [online] 2013. [cit. 5.5.2013] Dostupné z: <http://www.exit-deutschland.de/EXIT/Navigation/ENGLISH/EXIT-Germany-We-Provide-Ways-Out-Of-Extremism-K372.htm>

FIALA, Petr, ed. et al. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 303 s. ISBN 80-210-1798-8.

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 184 s. ISBN 978-80-7367-098-6

CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN 978-80-7380-376-6.

CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.

IN-IUSTITIA. *O nás*. [online] 2012. [cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/o-nas>

KLAMT, Martin. *Militant Democracy and the Democratic Dilemma: Different Ways of protectig Democratic Constitutions*. In BRUINSMA, F., NELKEN, D. *Explorations*

in Legal Cultures. Recht der Werkelijkheid. Tijdschrift voor de sociaalwetenschappelijke bestudering van het recht [online]. Vol. 28, Issue: Special Issue, 2007: s.134 [cit. 20.4.2013] Dostupné z: http://igitur-archive.library.uu.nl/law/2008-0613-200256/Bruinsma-publishersversion-Explorations_in_Legal_Cultures.pdf

LOEWENSTEIN, Karl. Militant Democracy and Fundamental rights, I. *The American Political Science Review* [online]. Vol. 31, No. 4 (1937) [18.1.2013]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1948164>

LOEWENSTEIN, Karl. Militant Democracy and Fundamental rights, II. *The American Political Science Review* [online]. Vol. 31, No. 4 (1937) [cit. 18.1.2013]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1948103>

MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003. 655 s. ISBN 80-86598-45-4.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. 2010. [cit. 16. 4. 2013] Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/attachments/article/123/Metodicke%20doporučení%20k%20primární%20prevenci%20rizikoveho%20chování.pdf>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o problematice extremismu na území ČR za rok 2002*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2003 [cit. 13.3.2013] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011, vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011 a koncepce boje proti extremismu pro rok 2012*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky. 2012 [cit. 10.5.2013] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva z výzkumu: Zmapování postojů veřejnosti ČR k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců*. Ministerstvo vnitra. 2010 [cit. 6.5.2013.2013] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

MINKENBERG, Michael. Repression and reaction: militant democracy and the radical right in Germany and France. *Patterns of Prejudice* [online]. 2006. Vol. 40, No. 1. [cit.12.3.2013]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313220500482662#.UYoVWLWeM9s>

ORGANIZACE PRO OMOUČENÍ UPRCHLÍČŮM. *Boj proti rasismu, xenofobie a extremismu ve Střední Evropě*. [online]. ISBN 978-80-905255-0-4. [cit. 3.5.2013]. Dostupné z: http://docs.opu.cz/Brozura_extremismus_final_CZE_web.pdf.

PEDAHZUR, Ami. The potential role of „pro-democratic civil society“ in responding to extreme right-wing challenges: the case of Brandenburg. *Contemporary politics*, [online]. Vol. 9, No. 1, 2003. [22.1.2013]. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a05d5610-c3c9-402b-8ee7-319be886d1bc%40sessionmgr12&vid=6&hid=5>

ROMEA. *Vzájemnou spoluprací neromských a romských žáků k odstranění rasismu a xenofobie ve školách a ve společnosti*. [online] 2009. [cit. 6.5.2013]. Dostupné z:http://www.romea.cz/sdruzeniromea/index.php?option=com_content&view=article&id=89%3Aromano-voori&catid=28%3Avzdelavaci&Itemid=63&lang=cs

SRB, Vladimír, ed. a HIRTLOVÁ, Petra, ed. *Radikalismus a jeho projevy v současném světě: sborník z mezinárodní vědecké konference ARC-VŠPSV, 10.-11.5.2007 [v Kolíně]*. Vyd. 1. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2007. 336 s. ISBN 978-80-86879-08-6.

SVOBODA, Ivo a kol. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní*

bezpečnosti státu. Vyd. 1. Brno: Univerzita obrany, 2010. 144 s. ISBN 978-80-7231-769-1.

TEJCHMANOVÁ, Ladislava, Jiří PĚTIOKÝ a Jiří BENEŠ. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2010 a Vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2010 a ke Koncepci boje proti extremismu pro rok 2011* [online]. I. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2011[cit. 4.5. 2013]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/strategie-boje-proti-extremismu-v-roce-2009.aspx>

THIEL, Marcus. *The militant democracy principle in modern democracies* [online]. Farnham, Surrey UK: Ashgate Pub.,2009 [cit. 9.4.2013]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10331431>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník k expertnímu šetření (dotazník)

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník k expertnímu šetření

Opatření proti pravicovému extremismu v ČR

V následujícím dotazníku Vás žádám o hodnocení opatření proti pravicovému extremismu ze strany státu i ze strany neziskových organizací. Dotazník je rozdělen na tři části – první část se týká hodnocení účinnosti opatření pomocí škály, druhá část rozvádí tato opatření detailněji a část třetí obsahuje doplňující otázky. Cílem dotazníku je prostřednictvím hodnocení expertů na tuto tematiku vytvořit soubor opatření, která jsou považována za nejúčinnější.

V této části dotazníku uvádím některá opatření proti pravicovému extremismu ze strany státu a neziskových organizací.

Posuďte, prosím, nakolik jsou tato opatření proti pravicovému extremismu účinná.

Označte pro každé z nich číslo ze škály: 5 = nejvyšší účinnost, 1 = nejnižší/žádná účinnost

Stát

Monitoring a zpravodajství z extrémně pravicové scény	5	4	3	2	1
Programy primární prevence pro žáky a studenty	5	4	3	2	1
Vzdělávání pedagogických pracovníků	5	4	3	2	1
Vzdělávání veřejnosti prostřednictvím kulturních institucí	5	4	3	2	1
Vzdělávání policejních pracovníků	5	4	3	2	1
Vzdělávání justičních pracovníků	5	4	3	2	1
Kurzy k extremismu v městech a obcích ve vztahu ke shromažďovacímu právu	5	4	3	2	1
Opatření pro zamezení infiltrace extremistů do policejních složek	5	4	3	2	1
Bezpečnostní opatření uplatňována při extremistických akcích	5	4	3	2	1

Nestátní organizace

Monitoring a zpravodajství z pravicově extremistické scény – mezinárodní spolupráce	5	4	3	2	1
Vzdělávací programy ve školách (studenti i učitelé)	5	4	3	2	1
Vzdělávání veřejnosti	5	4	3	2	1
Přímé akce – sdružování za účelem vyjádření nesouhlasu s pravicovými extremisty (demonstrace, pochody)	5	4	3	2	1

Považujete za důležitá jakákoliv další opatření (státu či neziskových organizací) proti pravicovému extremismu, která zde nebyla uvedena?

V této části dotazníku Vás žádám o podrobnější hodnocení opatření proti pravicovému extremismu (či aktivit, které se této problematice týkají vzdáleněji). V následujících otázkách prosím (do prázdného rámečku pod otázkou) slovně zhodnoťte kvalitu opatření z hlediska toho, **jak plní či neplní svou funkci**, včetně jakýchkoliv dalších připomínek, návrhů na lepší řešení apod.

U každé z otázek prosím zohledněte, z jaké pozice hodnotíte:
(zvýrazněním nebo vepsáním čísla či písmena kamkoliv k otázce)

- 1 – vycházím z nezpochybnitelně ověřených údajů**
- 2 – vycházím z kvalifikovaných odhadů odborníků**
- 3 – jde o můj odhad**
- N – nevím, nemohu posoudit**

Stát

Monitoring a zpravodajství z extrémně pravicové scény

Čtvrtletní a výroční zprávy o situaci na extremistické scéně od Odboru Bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra

1	2	3	N
---	---	---	---

Čtvrtletní zprávy o situaci na extremistické scéně Bezpečnostní Informační Služby

1	2	3	N
---	---	---	---

Komunikace příslušných orgánů s novináři, poskytování objektivních informací

1	2	3	N
---	---	---	---

Koncepce boje proti extremismu a jejich vyhodnocení (každoroční) Ministerstva vnitra.

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávání a osvěta žáků, pedagogů a veřejnosti

Vzdělávací projekty a programy primární prevence pro žáky a studenty realizované ve spolupráci státu a neziskových organizací, např. projekty „*Extremismus – a co na to zákon?*“

1	2	3	N
---	---	---	---

Podpora vzdělávání pedagogických pracovníků prostřednictvím Metodického doporučení k primární prevenci (část *Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus* obsahuje doporučení pedagogům jak reagovat na takové jevy).

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávání veřejnosti prostřednictvím kulturních institucí podporovaných státem – kulturní akce a činnosti, jejichž cílem je osvěta veřejnosti ve vztahu k odlišným kulturám a etnické toleranci, s cílem eliminovat jevy jako je rasismus a xenofobie. (Například *Muzeum Romské kultury, Památník Terezín, Památník Lidice*)

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávání policejních a justičních pracovníků

Specializační kurzy pro policejní pracovníky, např. „*Velitelé bezpečnostních opatření v boji proti terorismu a extremismu*“, „*Extremismus a právo*“.

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávání justičních pracovníků prostřednictvím kurzů pro soudce a státní zástupce zaměřené na posuzování zločinů spadajících pod oblast extremismu.

1	2	3	N
---	---	---	---

Konzultační dny Ministerstva vnitra pro zpracovatele shromažďovací agendy na krajské úrovni. (Koordinátorům jsou poskytovány informace, jak postupovat a komunikovat v případě nahlášeného shromáždění pravicových extremistů).

1	2	3	N
---	---	---	---

Opatření pro zamezení infiltrace extremistů do policejních a vojenských složek.

1	2	3	N
---	---	---	---

Bezpečnostní strategie využívané při zasahování na extremistických akcích

„*Low profile policing*“ – strategie minimálního prezentování policejní síly a strategie „3D“ - diskuze, snižování napětí proaktivním přístupem, rázná akce.

1	2	3	N
---	---	---	---

Využívání Antikonfliktních týmů.

1	2	3	N
---	---	---	---

Nestátní organizace

Monitoring a zpravodajství z extremistické scény

Evropská informační síť *RAXEN*, fungující v rámci *European Union monitoring Centre of Rasism and Xenofobia*. V České republice ji koordinuje Člověk tísni spolu s dalšími neziskovými organizacemi. (*Tolerance a Občanská společnost, Bejt Praha, Centrum pro integraci cizinců, Centrum pro aplikovanou antropologii a terénní výzkum ZČU*).

1	2	3	N
---	---	---	---

Nadnárodní síť *European Network against Racism* - sdružuje neziskové organizace a vydává každoročně stínovou zprávu o stavu rasismu v každé ze zemí. Z českých organizací zde figurují *Helsinský výbor*, *IQ Roma Service*, *O.s. Slovo 21*, *Romodrom*, *O.s. pro integraci a migraci*, *O.s. vzájemné soužití*, *Zvůle práva*.

--	--	--	--	--

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávání

Projekty pro vzdělávání dětí a učitelů, např. rozsáhlý projekt „*Dovedu to pochopit? - Hrozby neonacismu*“ (*Člověk v tísni*, *Varianty*) který obsahoval semináře pro VS, SŠ i ZŠ, veřejnou kampaň a též metodickou příručku pro učitele o zpracování tématu pravicového extremismu či projekt „*Vzájemnou spoluprací neromských a romských žáků k odstranění rasismu a xenofobie ve školách a ve společnosti*“ (*O.s. Romea*) – vydávání multikulturního časopisu *Romano vod'ori*, psychologické poradenství, workshopy, metodické příručky pro pedagogy.

--	--	--	--	--

1	2	3	N
---	---	---	---

Vzdělávací, kulturní a osvětové aktivity za účelem zvýšit povědomí veřejnosti o nebezpečí pravicového extremismu, rasismu a xenofobie ve společnosti - přednášky, diskuze, promítání, kampaně. Např. kampaň „*Nebyť nácek nestačí*“ (*Organizace Alerta*, *Iniciativa Ne rasismu*), „*Nedívej se černobíle*“ (*Český Helsinský výbor*).

--	--	--	--	--

1	2	3	N
---	---	---	---

Přímé akce – sdružování za účelem vyjádření nesouhlasu s pravicovými extremisty
Nenásilné demonstrace či pochody, jejichž cílem je vyjádřit nesouhlas s aspekty typickými pro pravicový extremismus (rasismus, xenofobie apod.), svolávány většinou neoficiálními organizacemi. (*Alerta*, *Iniciativa Ne Rasismu..*)

--	--	--	--	--

1	2	3	N
---	---	---	---

Demonstrace či pochody reagující na konkrétní akci pravicových extremistů, jejichž účelem je narušit jejich demonstraci či zamezit v pochodu městem. (*Alerta, Iniciativa Ne Rasismu, Antifa,...*)

1	2	3	N
---	---	---	---

Neformální iniciativy, které vzniknou jako reakce na konkrétní aktivitu (demonstraci či pochod) pravicových extremistů. (Např. *Brno Blokuje, Iniciativa Nenávist není řešení, Kralupy proti neonacismu*).

1	2	3	N
---	---	---	---

Pomoc obětem násilí z nenávisti (In Iustitia, Bílý kruh bezpečí ve spolupráci s Policií ČR).

1	2	3	N
---	---	---	---

Považujete za důležitá jakákoliv další opatření (státu či neziskových organizací) proti pravicovému extremismu, která zde dosud nebyla uvedena?

V této části dotazníku Vás žádám o zodpovězení konkrétních otázek ohledně problematiky pravicového extremismu a opatření proti němu. Do prázdného rámečku pod otázkou prosím slovně odpovězte, včetně jakýchkoliv dalších připomínek.

**U každé z otázek prosím zohledněte, z jaké pozice hodnotíte:
(zvýrazněním nebo vepsáním čísla či písmena kamkoliv k otázce)**

- 1 – vycházím z nezpochybnitelně ověřených údajů**
- 2 – vycházím z kvalifikovaných odhadů odborníků**
- 3 – jde o můj odhad**
- N – nevím, nemohu posoudit**

V roce 2011 došlo ke zrušení skupin *Task Force*, které se zabývaly hledáním řešení v boji proti extremismu a představovaly spolupráci státu, neziskových organizací a akademické obce.

Bylo působení *Task Force* přínosné?

Bylo by žádoucí obnovit podobný model spolupráce mezi sektory?

1	2	3	N
---	---	---	---

Jsou právní předpisy vztahující se ke kriminalitě spojené s postihem pravicového extremismu dostatečně účinné?

Existují problémy při jejich aplikaci?

1	2	3	N
---	---	---	---

Je Česká republika úspěšná v plnění závazků plynoucích z mezinárodních dohod?

(*Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva o ochraně lidských práv a svobod...*)

1	2	3	N
---	---	---	---

Je věnována dostatečná pozornost plnění opatření obsažených v Konceptci s bojem proti extremismu Ministerstva vnitra?

1	2	3	N
---	---	---	---

Děkuji Vám za spolupráci,

Anna Marie Vinařická
(anna.vinaricka@email.cz)

Březen 2013